

Att fortsatt spegla det nya i ekonomin

**Slutrapport från projektet
Statistik om den nya ekonomin**

Statistiska centralbyrån
2004

Further Ways of Reflecting what is New in the Economy

Statistics Sweden

2004

Producent
Producer

SCB
Box 24 300, SE-104 51 Stockholm, SWEDEN

Förfrågningar
Inquiries

Eva Hagsten, tfn +46 8 506 942 27
e-post: eva.hagsten@scb.se

Om du citerar ur denna publikation, var god uppge:

Källa: Statistiska centralbyrån, Att fortsatt spegla det nya i ekonomin, slutrapport från projektet *Statistik om den nya ekonomin*

© 2004, Statistiska centralbyrån

Enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är det förbjudet att helt eller delvis mångfaldiga innehållet i denna publikation utan medgivande från Statistiska centralbyrån.

ISBN 91-618-1212-9

Printed in Sweden

SCB-Tryck, Örebro 2004.01 MILJÖMÄRKT Trycksak 341525

Förord

Med denna rapport avslutas det treåriga projektet *Statistik om den nya ekonomin*. I rapporten redovisas både en sammanfattning av det analysarbete som gjorts och några förslag till hur statistiken skulle kunna utvecklas så att eventuella strukturella förändringar i ekonomin fortlöpande kan beaktas.

En mer utförlig beskrivning av det arbete som bedrivits inom projektet finns i de tre temapublikationerna *Att spegla det nya i ekonomin*, *Olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin* och *Indikatorer som speglar det nya i ekonomin*.

Förhoppningen är att föreliggande rapport kan användas som underlag till fortsatta diskussioner om utvecklingen av statistiken både bland statistikproducenter och bland statistikanvändare.

Rapporten har tagits fram under ledning av projektledaren Eva Hagsten. I arbetet har också projektmedlemmarna Ingegerd Berggren, Anders Hintze, Håkan Larsson, Jens Olin, Kristina Pettersson, Lena Skirmark och Lars-Erik Öller deltagit.

Statistiska centralbyrån januari 2004

Staffan Wahlström
Chef, Avdelningen för ekonomisk statistik

Innehåll

Förord.....	3	Att tidigt kunna beakta det nya i ekonomin	25
Sammanfattning.....	5	Omvärldsanalys och experimentell statistik	25
Inledning	8	Omvärldsanalys på olika nivåer	26
Bakgrund	8	Experimentell statistik.....	27
Syfte.....	9	Strukturförändringsindex.....	28
Projektets arbete	10	Företagsundersökning.....	29
Att spegla det nya i ekonomin	10	Utbudsorienterad ansats	29
Ökad produktivitet.....	11	Genomförande	31
Ökad konkurrens.....	11	System med skuggvariabler.....	32
Förbättrad matchning.....	12	Skuggvariabler kan spegla något nytt.....	32
Större marknad.....	12	Skuggvariabler som bygger på alternativa branschklassificeringar	33
Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin.....	13	Skuggvariabler som kompletterar näringsgrenskoden.....	35
Andras ansatser	13	Sammansatta skuggvariabler.....	35
Statistikanvändarna om ansats och resultat.....	13	Användningen av skuggvariabler kräver fortsatt arbete.....	36
Indikatorer som speglar det nya i ekonomin...	14	Webbplats.....	36
Tillvägagångssätt	14	Litteratur.....	38
Teknik och teknologi.....	14	Bilaga 1 Deltagare i projektet Statistik om den nya ekonomin	40
Arbetsmarknad	15	Bilaga 2 Utåtriktad verksamhet	41
Kapital och handel.....	15	Bilaga 3 Exempel på skuggvariabler	47
Infrastruktur.....	15		
Offentlig sektor och näringsliv.....	15		
Något nytt i ekonomin	15		
Utåtriktat arbete	16		
Insikter från arbetet	16		
Ansats och resultat.....	16		
Styrkor och svagheter i statistiken	18		
Förutsättningar för strukturell analys.....	19		
Historiska tidsserier	19		
Därför behövs långa serier.....	19		
Varför korta serier.....	20		
Att länka ihop tidsserier	20		
Krav på åtkomst och dokumentation.....	21		
Statistiken och dess användningsområden.....	21		
Krav på åtkomst.....	22		
Dokumentation av befintlig statistik	23		

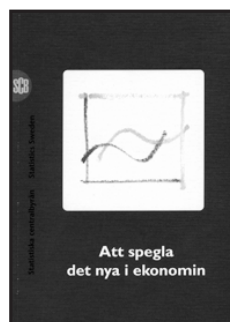
Sammanfattning

Under slutet av 1990-talet utvecklades ekonomin på ett sätt som många betraktade som nytt. Begreppet *ny ekonomi* förekom allt oftare och definierades som allt från särskilda branscher till en ekonomi i konstant tillväxt. Mot bakgrund av denna utveckling följde också en diskussion om statistiken rättvisande belyser den ekonomiska utvecklingen. Därför startades vid Statistiska centralbyrån under 2001 projektet *Statistik om den nya ekonomin*. Syftet med projektet var dels att analysera den befintliga statistiken för att klarlägga i vilken mån den kan belysa det nya i ekonomin, dels att se över behovet av ny statistik för samma ändamål. Därefter skulle en avvägning göras av vilka åtgärder som behövde vidtagas för att eliminera skillnaden mellan tillgång och behov.

I denna slutrapport sammanfattas först de tre temapublikationer som redovisats inom ramen för projektets arbete. Därefter följer en presentation av några förslag som utarbetats med syfte att skapa både bättre förutsättningar för analys av strukturella förändringar i ekonomin och möjlighet att tidigt upptäcka sådana förändringar.

Att spegla det nya i ekonomin

I projektets första temapublikation, *Att spegla det nya i ekonomin*, redovisas vad från den befintliga statistiken som skulle kunna användas för att spegla nya företeelser i ekonomin. Med utgångspunkt i en makroekonomisk modell sorterades en stor mängd indikatorer fram för detta ändamål.

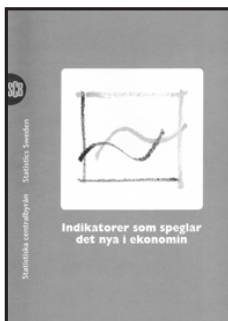
Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin

Projektets andra temapublikation, *Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin*, beskriver först hur ett antal statistikbyråer och internationella organisationer närmar sig frågan om hur något nytt i ekonomin kan belysas. Därefter följer en redovisning av hur ett urval statistikanvändare ser på projektet och vilken statistik som eventuellt saknas för att beskriva något nytt. Trots förekomsten av både teoretiska och icke-teoretiska ansatser leder de flesta analyserna till liknande resultat i form av indikatorer eller statistik som saknas. Statistikanvändarna uppmanade Statistiska centralbyrån till en fortsatt analys av strukturella förändringar samtidigt som de bedömde att det snarare är nya sätt att bearbeta statistiken som behövs än helt ny statistik.

Indikatorer som speglar det nya i ekonomin

I den tredje temapublikationen, *Indikatorer som speglar något nytt i ekonomin*,

presenteras en fördjupad analys av ett urval av de indikatorer som tidigare föreslagits. Denna analys syftade till att både bedöma indikatorernas användbarhet och att studera om dessa visade tecken på att något nytt faktiskt inträffat i ekonomin under senare år. Resultaten från arbetet visade att många indikatorer fungerade väl. För vissa kan dock inslag av konjunktur eller politiska beslut försvåra bedömningen av vad som hänt. Analysen tyder också på att något nytt inträffade i delar av den svenska ekonomin under 1990-talets andra hälft.

Insikter från arbetet

Sedan projektet startades har bilden av en möjlig helt ny ekonomi nyanserats. Den vida ansats som projektet använt där något nytt i ekonomin inte bara betraktas som tekniska innovationer utan också bland annat som institutionella sådana, globalisering samt marknadens storlek och funktionssätt har därför visat sig vara väl fungerande eftersom den utarbetats för att vara generellt användbar både över tid och i rum. Detta utsluter emellertid inte att en annan ansats kunde ha valts.

Under arbetets gång har den stora mängd statistik som faktiskt finns tillgänglig blivit uppenbar. Detta möjliggjorde att många indikatorer kunde föreslås, särskilt från näringslivet och arbetsmarknaden. Tillsammans med användarnas syn på behovet av statistik har detta lett till insikten att det inte i första hand är nya insamlingar av data som behövs för att spegla det nya i ekonomin utan snarare nya sätt att bearbeta och organisera statistiken.

Bristen på långa historiska tidsserier och sådana redskap med vars hjälp eventuella tidsseriebrott kan byggas ihop har försvårat arbetet i projektet. Även den stora mängden definitioner av statistiken, ibland närliggande och ibland skilda för samma begrepp kan öka osäkerheten vid olika jämförelser.

Förslag

För att kunna studera strukturella förändringar i ekonomin krävs långa tidsserier som sträcker sig över flera konjunkturcykler. Projektet föreslår därför ett ökat arbete med sådana tidsserier samt att nycklar för länkning av brutna serier kontinuerligt utvecklas.

Det är vidare viktigt att tillgängligheten till och informationen om statistiken förbättras. Detta kan bland annat göras genom att informationen om statistiken utvidgas och genom att en samordning av olika definitioner görs. En sådan samordning kan kompletteras med en ordlista som publiceras på Statistiska centralbyråns webbplats.

Inom ramen för projektet har några ytterligare förslag utarbetats

som kan förbättra möjligheten att redan i ett tidigt skede beakta nya företeelser i ekonomin. Ett ökat inslag av omvärldsanalys i samband med statistikproduktionen skulle kunna fungera som ett tidigt signalsystem för något nytt. Inom ramen för en så kallad experimentell statistik skulle nya insamlingar eller särskilda bearbetningar kunna göras under en tid.

Som ett komplement till de befintliga efterfrågeorienterade undersökningarna av bland annat hushållen föreslår projektet att en ny utbudsorienterad företagsundersökning utvecklas. Innovationer, både tekniska och andra, uppkommer ofta på utbudssidan. En utbudsorienterad undersökning skulle därmed med företagets hjälp kunna stärka möjligheten att i ett tidigt skede kunna fånga sådana nya företeelser i ekonomin.

Den officiella statistiken är ibland så grov i sina indelningar och klassifikationer att nya företeelser inte med säkerhet kan fångas i befintliga tidsserier. Därför har inom projektet ett förslag till skuggvariabler utarbetats. Förslaget innebär att företeelser belyses med alternativa data än de vanligast förekommande.

I syfte att underlätta för statistikanvändarna föreslås slutligen en särskild webbplats för statistik om nya företeelser eller strukturella förändringar i ekonomin som fortlöpande aktualiseras.

Inledning

Vid Statistiska centralbyrån har under tre år arbete bedrivits inom ramen för projektet *Statistik om den nya ekonomin*¹. Resultaten från arbetet har kontinuerligt publicerats i olika temarapporter. Här presenteras projektets slutrapport.

Bakgrund

Under slutet av 1990-talet växte bland annat verksamheter inriktade på informations- och kommunikationsteknik kraftigt. Många såg också en ökad närhet till utlandet genom bland annat EU-medlemskapet och en växande handel över gränserna. I debatten hördes allt oftare begreppet *ny ekonomi*, och vissa hävdade att ekonomin gått in i ett helt nytt skede där gamla etablerade ekonomiska samband inte längre gäller.²

När nya fenomen uppstår uppkommer också frågan om den befintliga statistiken på ett korrekt sätt förmår beskriva samhällets och ekonomins utveckling. Denna fråga har diskuterats såväl internt på Statistiska centralbyrån som av flera användare av den officiella statistiken. Inom Statistiska centralbyrån startades därför det treåriga projektet *Statistik om den nya ekonomin*.

Arbetet i projektet inleddes i början av 2001, och syftade enligt direktiven till att täcka in tre olika moment.³ Dels behövde den befintliga statistiken analyseras för att klarlägga i vilken mån den kan belysa det nya i ekonomin, dels behövde behovet av statistik ses över. Slutligen skulle dessa två delar knytas ihop, i syfte att eliminera skillnaden mellan behövd och befintlig statistik. Direktiven för projektet angav också att arbetet skulle presenteras i form av en årlig temapublikation.

Sedan projektet startades har den allmänna synen på en ny ekonomi förändrats. Både den nationella och internationella ekonomiska utvecklingen har dessutom, till skillnad mot vad många förutspådde, visat att ekonomin inte alls gått in i något helt nytt skede där alla ekonomiska lagar upphört att gälla. Denna utveckling har fortlöpande beaktats i projektets arbete. Projektets teoretiska utgångspunkt har emellertid bibehållits. Detta har varit möjligt eftersom det nya i ekonomin redan från början gavs en vid tolkning där inte bara tekniska innovationer, informationsteknik och produktivitetsutvecklingen inkluderades utan också bland annat politiska och institutionella förändringar samt marknadens storlek och funktionssätt. Därmed möjliggjordes en ansats som inte var begränsad till någon särskild tidsperiod eller företeelse. Av

¹ I Bilaga 1 redovisas vilka personer som deltagit i projektet.

² Se Statistiska centralbyrån [2001].

³ Se Statistiska centralbyrån [2001-04-06].

den valda ansatsen följer emellertid olika begränsningar, vilket bland annat inneburit att olika sätt att mäta produktiviteten på inte specialstuderats.

Syfte

Syftet med denna rapport är att sammanfatta projektets arbete och redovisa de förslag som arbetet lett fram till. Förslagen är av två olika slag, dels sådana som skapar bättre förutsättningar för strukturell analys, dels sådana som syftar till att förbättra möjligheterna att i ett tidigt skede kunna beakta eventuella strukturella förändringarna i statistiken.

Projektets arbete

Inom ramen för projektet har tre temapublikationer presenterats. Den första, *Att spegla det nya i ekonomin*, kom ut i december 2001, den andra, *Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin*, publicerades i december 2002 och den tredje, *Indikatorer som speglar det nya i ekonomin*, presenterades i mars 2003.⁴ Utöver dessa publikationer har en omfattande mängd underlagspromemorior tagits fram, liksom en kartläggning av ämnesmässigt närliggande projekt. Den senare har publicerats i Statistiska centralbyråns bakgrundsfaktaserie.⁵

I följande avsnitt redovisas en sammanfattning av projektets tre temapublikationer. Därefter följer ett avsnitt om de insikter arbetet i projektet lett till.

Att spegla det nya i ekonomin

Syftet med projektets första rapport var att visa vilka uppgifter ur den officiella statistiken som direkt, eller med enklare anpassning kan användas för att belysa det som är nytt i ekonomin.

Som en introduktion till ämnet fördes inledningsvis en diskussion om begreppet ny ekonomi både ur ett definitionsmässigt och ett historiskt perspektiv. Det historiska perspektivet tog sin utgångspunkt i utvecklingen av bruttonationalprodukten och konsumentprisindex sedan artonhundralet. Dessa storheters utveckling visade inte på att något helt nytt skulle ha inträffat i den svenska ekonomin under slutet av 1990-talet. Prisutvecklingen tyder dock på att den förändrade finans- och penningpolitiken fått genomslag och att inflationen bragts under kontroll.

Vidare redovisades ett antal olika användningar av begreppet ny ekonomi. Vissa anser att den nya ekonomin var allt det goda som hände under slutet av 1990-talet, andra menar att den handlade om informationsteknikbranschens tillväxt. Ytterligare andra, fann att det nya bestod av sådana förändringar i ekonomins fundament som tillåter en stark tillväxt utan att inflationen ökar. Mot bakgrund av bristen på en enhetlig definition har utgångspunkten för projektets arbete varit att resonera kring nya företeelser eller något nytt i ekonomin snarare än om en helt ny ekonomi.

För att undvika att resonemangen begränsades till enskilda företeelser, utarbetades en metod för att sortera fram sådana variabler som skulle kunna indikera något nytt i ekonomin. Dessa så kallade *indikatorer* särskiljdes med hjälp av en tankemodell baserad på det makroekonomiska fenomen som har observerats som en av effekterna av olika strukturella förändringar, nämligen *en hög produktionsstillväxt under en längre tid utan ökande inflationstakt*.

⁴ Se Statistiska centralbyrån [2001], [2002] och [2003].

⁵ Se Statistiska centralbyrån [2003a].

Därefter identifierades fyra typer av förändringar, så kallade *strukturkriterier*, som var och en kan antas bidra till en ökad produktionsstillväxt eller ha en återhållande inverkan på inflationen. De fyra förändringarna är *Ökad produktivitet*, *Ökad konkurrens*, *Förbättrad matchning* och *Större marknad*. Genom att avgöra om det var möjligt att koppla en variabel till någon eller några av strukturkriterierna kunde dess relevans för att beskriva något nytt i ekonomin bedömas.

Arbetet ledde fram till drygt 200 indikatorer för något nytt i ekonomin. Dessa redovisades både i tabell och löptext efter de olika strukturkriterierna. Nedan presenteras kortfattat resultatet av arbetet.

Ökad produktivitet

En produktionsökning i ekonomin kan härröra från såväl ökade insatser av arbete och kapital som från en förfinad produktionsprocess. Om effekterna av insatsprodukterna bortfiltreras kvarstår den förändring som går att hänföra till ökad produktivitet. Denna förändring kan till exempel bero på att arbetskraftens utbildningsnivå höjts.

Ett exempel på en variabel som bedömdes kunna indikera en ökad produktivitet är investeringar i datorprogramvaror. En större användning av programvaror effektiviserar produktionsprocessen hos företagen. Om ny teknik också medför rationaliseringar kan även lönekraven hållas nere till följd av den minskade efterfrågan på arbetskraft.

Andelen företag som erbjuder kundservice och support via sin webbplats är liksom andelen företag med försäljning via Internet ytterligare exempel på hur företagen kan effektivisera sin verksamhet och skulle därmed också kunna betraktas som indikatorer för något nytt i ekonomin.

Befolkningens utbildningsnivå och utbildningens inriktning är olika mått som skulle kunna säga något om produktiviteten och därmed även indikera en strukturell förändring. Ett flertal olika variabler för forskning och utveckling skulle också kunna ge en bild av produktiviteten. Inom detta område är det dock viktigt att beakta att effekterna ofta kommer först på lång sikt.

Ökad konkurrens

Liksom för produktiviteten skulle företagens, och privatpersonernas användning av Internet även kunna spegla konkurrensen. Om konsumenten lättare kan överskåda utbudet och jämföra olika priser kan detta få en prisdämpande effekt.

Avknoppningar, avregleringar och bolagiseringar är sådana förändringar som kan förändra företagsstrukturen. Om företagen koncentrerar sig på sina kärnverksamheter måste fler tjänster köpas in, vilket sannolikt leder till att konkurrensen ökar på vissa delmarknader. Även avreglering av offentlig verksamhet och offentliga tjänster utförda i privat regi ökar konkurrensen.

Kommunernas köp av tjänster från privatägda företag och andelen privatanställda som sysslar med välfärdstjänster kan därför betraktas som möjliga indikatorer för något nytt i ekonomin.

Förändringarna i företagsstrukturen har lett till att den privata tjänstesektorn växt. Särskilt tydligt har detta varit inom branscher som kan kopplas till ny teknik, utbildning samt hälso- och sjukvård. Denna utveckling påverkar också konkurrensen på vissa delmarknader. Exempel på indikatorer som speglar detta är omsättningen i olika branscher, antalet nystartade företag och antal sysselsatta i de nystartade företagen.

Även bland de olika transportslagen gick det att finna en utveckling som indikerar strukturella förändringar i ekonomin bland annat genom att påverka konkurrensförhållandena. Exempel på detta är de olika transportslagens utveckling och fördelningen mellan dessa.

Förbättrad matchning

Med matchning avses mötet mellan utbud och efterfrågan på olika marknader.

Matchningen på arbetsmarknaden kan förbättras genom att hinder för arbetsgivare och arbetstagare att finna varandra undanröjs. Detta kan till exempel ske genom att bägge parter använder Internet för att söka arbete respektive rekrytera personal. Andelen företag som använder Internet för att rekrytera personal skulle därmed kunna indikera något nytt i ekonomin.

Ytterligare en faktor som påverkar matchningsprocessen är arbetskraftens rörlighet och företagets möjlighet att flexibelt kunna använda arbetskraften. Rörlighet i form av jobbyten på arbetsmarknaden, liksom bemanningsföretagens utveckling är därför variabler som bedömdes kunna indikera något nytt i ekonomin. Också individers vilja till pendling, och storleken på lokala arbetsmarknader kan belysa hur matchningen fungerar. Viljan till pendling kan illustreras med andelen av de förvärvsarbetande som pendlar över kommungränsen.

Även individers utbildningsnivå, kompetensutveckling med mera förväntas kunna påverka matchningsprocessen. Utvecklingen för sysselsatta med olika spjutspetsutbildningar bedöms därför kunna fungera som indikatorer.

Större marknad

En större marknad innebär en marknad med fler aktörer än tidigare. Detta påverkar normalt också konkurrensen.

Informationstekniken kan genom till exempel Internet ge en bild av marknadens storlek. Med försäljning och marknadsföring via Internet kan företag enkelt nå en geografiskt större marknad. Även konsumenterna kan på detta sätt enklare handla på flera olika marknader, vilket pressar priserna. Svenska företags försäljning via Internet på olika marknader är därför en variabel som kan indikera något nytt i ekonomin.

Också tjänstesektorns tillväxt, som även bedömdes påverka konkurrensen, kan vidga marknaden. Omsättningsutvecklingen i vissa branscher skulle därmed kunna säga något om marknads storlek.

Ytterligare variabler som skulle kunna indikera en större marknad är internationella influenser och konsumtionsmönster. Indikatorer för detta bedömdes till exempel kunna vara utländska turisternas konsumtion i Sverige och andelen studentutbyten.

Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin

I projektets andra temapublikation redovisades först hur några olika internationella organisationer och andra länders statistikbyråer närmar sig frågan om statistik för något nytt i ekonomin. Därefter följde en redogörelse av hur några erfarna användare av ekonomisk statistik uppfattar den modell Statistiska centralbyrån valt och de indikatorer som arbetet resulterat i.

Andras ansatser

I jämförelsen av olika ansatser kunde två varianter tydligt skönjas, en teoretiskt och en praktiskt inriktad. Den praktiska inriktningen fokuserar direkt på hur statistiken kan förbättras medan den teoretiska utgår från resonemang om nya företeelser i ekonomin. De ansatser som använts av Office of National Statistics i Storbritannien och Bureau of Economic Analysis i Förenta staterna är exempel på den förstnämnda inriktningen och de som använts av Australian Bureau of Statistics, Danmarks statistik och Europeiska unionen är exempel på den sistnämnda.

Oavsett vilket angreppssätt som valts, cirkulerar resonemangen kring ungefär samma frågor om vilken statistik som saknas eller behöver förbättras. Här nämns ofta bättre underlag för produktivitetsberäkningar, särskilt i tjänstesektorn, och bättre statistik om informationsteknik. Det är i första hand de som likt Statistiska centralbyrån använt en teoretisk ansats som också har valt att arbeta med indikatorer för att beskriva det nya i ekonomin. Vägen fram till indikatorerna skiljer sig dock avsevärt åt.

Även om de teoretiska utgångspunkterna varierar något mellan projekten i Sverige, Danmark och Australien, så uppvisade dessa ändå störst likheter med varandra. Samtliga utgick från ett vidare perspektiv för att närma sig nya företeelser i ekonomin, och har dessutom valt att presentera resultatet i form av indikatorer. Det är emellertid bara vid Statistiska centralbyrån som indikatorerna presenterats med utgångspunkt i den teori som använts.

Statistikanvändarna om ansats och resultat

Statistikanvändarna visade sig vara positiva till Statistiska centralbyråns initiativ att analysera hur nya företeelser i ekonomin kan belysas statistiskt. De flesta användarna tilltalades också av försöket att sätta in resonemangen i ett teoretiskt ramverk. Den makroekonomiska ansats som valts uppfattades emellertid inte som självklar, utan bedömdes vara en av flera möjliga teoretiska utgångspunkter.

Det fanns bland statistikanvändarna uttryckliga önskemål om att Statistiska centralbyrån skulle kunna bidra med bättre information om och analys av strukturella förändringar i ekonomin. I samtliga diskussioner uppmuntrades därför fortsatta analyser av det som påbörjats i den första temapublikationen.

Enligt statistikanvändarna saknades vidare vissa indikatorer som skulle kunna spegla något nytt i ekonomin. Bland sådana finns indikatorer om strukturella förändringar, marknadsplatsförändringar samt företagens flexibilitet och interna organisationer. Vissa saknade indikatorer kan tas fram genom särskilda bearbetningar, medan det för andra för närvarande saknas underlag.

Statistikanvändarna fann också att befintlig statistik inom flera områden behöver utvecklas. Den efterfrågade utvecklingen kan förutom kompletteringar också innebära nya sätt att sortera, hantera, redovisa och publicera statistiken.

Indikatorer som speglar det nya i ekonomin

Projektets tredje temapublikation innehåller en fördjupad studie av ett urval av de indikatorer som presenterats i tidigare arbete.

Tillvägagångssätt

Syftet med den fördjupade studien var att se om de indikatorer som föreslagits kunde påvisa om något nytt inträffade i den svenska ekonomin under slutet av 1990-talet. I samband med detta prövades också de föreslagna indikatorernas användbarhet.

Från de dryga 200 indikatorer som tidigare presenterats valdes en mängd ut för fördjupad studie. Valet av indikatorer gjordes så att väsentliga delar av samhällsekonomin skulle kunna speglas. Som stöd i bedömningen av indikatorerna ställdes inledningsvis ett antal frågor om när, var, hur och varför en förändring skett, om förändringen är varaktig samt om det fanns historiska paralleller. Med utgångspunkt i modern tillväxtteori diskuterades också indikatorernas förväntade beteende. Under fem rubriker: *Teknik och teknologi*, *Arbetsmarknad*, *Kapital och handel*, *Infrastruktur* samt *Offentlig sektor och näringsliv* redovisas därefter de fördjupade resonemangen kring de utvalda indikatorerna.

Teknik och teknologi

Flera indikatorers utveckling tyder på att något nytt kan ha inträffat i ekonomin under slutet av 1990-talet. Inom forskningen och utvecklingen i tillverkningsindustrin ökade till exempel akademikernas årsverken medan övrigas minskade. Detta kan ha berott både på lyckade produkter och på ett ökat inslag av ny teknik i verksamheten. Tillgången till datorer och Internet i hemmet är också en indikator med potential, även om den ännu inte slagit igenom för handel, något som på sikt skulle kunna pressa priserna.

Arbetsmarknad

Förändringar på arbetsmarknaden påverkas ofta av konjunkturen. Indikatorernas utveckling under 1990-talet tyder dock på att konjunkturen inte kan förklara allt. Bland annat var rörligheten inom informationsteknikbranschen under hela 1990-talet betydligt högre än i näringslivets övriga branscher. Ett ökat behov av informationsteknisk kompetens verkade dessutom under 1990-talet leda till en kraftigt ökad efterfrågan på högskoleingenjörer med denna inriktning. Utbudet av personer med viss kompetens bedöms dock inte fungera lika bra som indikator som efterfrågan, eftersom utbudet styrs av bland annat tillgängligheten till olika utbildningar, vilken snarare beror på politiska beslut än på något nytt i ekonomin.

Kapital och handel

Såväl indikatorn utländska direktinvesteringar i Sverige som exporten och importen i förhållande till bruttonationalprodukten (BNP) uppvisade mönster som kan tyda på något nytt i ekonomin under mitten eller slutet av 1990-talet. Bruttoinvesteringarna bedömdes dock fungera mindre bra som indikator eftersom ett tydligt konjunkturmönster reflekteras i dessa.

Infrastruktur

Från infrastrukturområdet belystes enbart ett fåtal indikatorer. Detta berodde bland annat på att tidsserier saknas. Utvecklingen av det lätta lastbilsbeståndet visar dock på en strukturell förändring i transportnäringen. Serier med indikatorer från infrastrukturområdet kan emellertid vara svårtolkade eftersom dessa liksom utbudet av personer med viss utbildning kan spegla olika politiska prioriteringar.

Offentlig sektor och näringsliv

Även omsättningsutvecklingen i vissa utvalda branscher visade tecken på att något särskilt hände i ekonomin under slutet av 1990-talet. Denna utveckling var som tidigare nämnts särskilt tydlig för olika informationsteknikföretag. Dessa hade, liksom vissa övriga tjänsteföretag, ett betydligt mindre besvärligt 1990-tal än tillverkningsindustrin, som minskade i både antal anställda, företag och arbetsställen. Utvecklingen för informationsteknikföretagen gick åt motsatt håll och den allmänna efterfrågenedgången i början av 1990-talet berörde inte nämnvärt denna bransch.

Utvecklingen av utlandsägda företag torde kunna säga något om hur marknaden vidgats. Dessa företag har också ökat under den studerade perioden, men de uppgår fortfarande till en förhållandevis liten andel av det totala företagsbeståndet i Sverige.

Något nytt i ekonomin

Den fördjupade studien visade således att det finns goda och välfungerande indikatorer för något nytt i ekonomin. Utvecklingen för dessa tyder också på att något särskilt hände i delar av ekonomin under framför allt 1990-talets andra hälft. Om detta var av tillfällig eller mer bestående karaktär är ännu

för tidigt att säga något om. En helt ny ekonomi verkar det däremot inte vara frågan om.

Den begränsade tillgången på långa tidsserier ställer till problem vid analyser av strukturella förändringar. Detta försvårar också möjligheten att finna historiska paralleller. Även olika definitioner av samma begrepp medför komplikationer vid en analys.

Utåtriktat arbete

Utöver den dialog som projektets medlemmar sökt med olika statistik-användare har den utåtriktade verksamheten även inneburit att projektet både presenterats och varit representerat vid olika konferenser och seminarier, såväl nationella som internationella. Förutom de egna publikationerna finns projektets arbete även beskrivet i Eurostat [2002]. Projektledaren har vidare deltagit i Nordiska ministerrådets arbetsgrupp om de nordiska länderna och den nya ekonomin, Nordiska ministerrådet [2002]. Projektet har också granskats av Statistiska centralbyråns vetenskapliga råd, liksom av inbjudna internationella gäster. En mer detaljerad redogörelse av den utåtriktade verksamheten finns i Bilaga 2.

Insikter från arbetet

När de inledande diskussionerna om projektet fördes, var debatten om en ny ekonomi fortfarande het. Den utdragna högkonjunkturen som flera länder åtnjutit hade heller ännu inte visat några allvarliga tecken på att avta, och alltfler anslöt sig till uppfattningen om att ekonomin faktiskt gått in i ett nytt skede där gamla ekonomiska lagar och samband inte längre gäller.⁶ Redan tidigt i projektets arbete ökade dock medvetenheten om att konjunkturen även denna gång skulle komma att vända. Arbetet i projektet har emellertid redan från början fokuserats på något nytt i ekonomin snarare än på en helt ny ekonomi. Förhoppningsvis är denna vida ansats, där det nya i ekonomin kopplas till betydligt fler företeelser än tekniska landvinningar, mer långsiktigt hållbar och tillåter att något nytt i ekonomin kan finnas även i en allmän konjunkturedgång.

Ansats och resultat

Studien av andras ansatser visar att det finns många olika sätt att närma sig hur det nya i ekonomin statistiskt kan beskrivas. Trots de olika ansatserna, med eller utan teoretisk förankring, tenderar de konkreta resultaten att i stor utsträckning leda till samma förslag eller praktiska åtgärder. Detta hindrar dock inte att den metod och teoretiska utgångspunkt projektet *Statistik om den nya ekonomin* valt självkritiskt bör granskas. Även om floran av definitioner för en ny ekonomi eller något nytt i ekonomin varit rik, betonade många informationsteknikens roll i utvecklingen. Trots att den faktiska ekonomiska

⁶ Se Statistiska centralbyrån [2001] och [2002].

utvecklingen gjort vissa tidigare föreslagna definitioner av en ny ekonomi omöjliga har en allmänt vedertagen sådan inte kommit i deras ställe.

Inom ramen för NESIS-projektet (New Economy Statistical Information System) har viss möda lagts vid att försöka formulera vad som menas med en ny ekonomi.⁷ Där har bland annat Togati [2002] utgått från att den nya ekonomin utöver effekterna av olika tekniska innovationer också består av politik, globalisering med mera. Denna nya ekonomi kan dessutom finnas utan att alla ekonomiska lagar satts ur spel, som till exempel konjunkturcyklerna. University of Bath [2003] har försökt att utarbeta en begreppsmässig stomme för det forstsatta arbetet med att ta fram indikatorer för något nytt i ekonomin som kan användas inom Europeiska unionen.

Valet att länka olika indikatorer till minst ett av de fyra strukturkriterierna innebar bland annat att produktivitetens utvecklingen huvudsakligen bedömdes som något andra variabler kunde indikera, och därför gjordes inga analyser av denna utveckling i sig. Det finns dessutom redan ett flertal studier av den del av det nya i ekonomin som härrör från den tekniska utvecklingen och dess eventuella effekter på tillväxt och produktivitet. Detta ämne har behandlats av bland andra Gordon [2002] och [2003], Daveri [2002] och Jorgenson [2003], där den förstnämnda har en något mer skeptisk syn både på informationsteknikens roll som tillväxtmotor och förekomsten av en ny ekonomi än de övriga två. Lindström [2002] har studerat informationsteknikens roll för den svenska produktivitetstillväxten.

Ett ekonomisk-historiskt perspektiv hade, som vissa användare påpekat, varit en möjlig alternativ ansats. Denna hade dock krävt just sådana långa historiska tidsserier av god kvalitet som för närvarande inte finns att tillgå. Även ett inkluderande av de socioekonomiska aspekterna, som förvisso inte direkt ingick i projektets uppdrag, hade kunna leda till andra slutsatser. Den fördjupade analysen av vissa indikatorer skulle också ha kunnat göras på flera olika sätt. Projektet valde att i första hand analysera och i viss mån dekomponera olika tidsserier. Ett ytterligare steg i en sådan analys skulle kunna vara att utveckla en modell för hur de strukturella förändringarna i ekonomin kan skiljas från de konjunkturrella.

Den fördjupade analysen av vissa indikatorer ger anledning att tro att något nytt faktiskt inträffade i delar av ekonomin under slutet av 1990-talet. En helt ny ekonomi fanns det dock i sammanhanget inga tydliga tecken på, åtminstone inte enligt någon av de hittills redovisade definitionerna. Det är emellertid viktigt att poängtera att de indikatorer som föreslagits och analyserats inom ramen för projektet inte kan betraktas som statiska. För att de även framöver ska kunna indikera något nytt i ekonomin behöver de fortlöpande utvärderas och revideras.

⁷ Projektet presenteras på www.nesis.jrc.it.

Styrkor och svagheter i statistiken

Statistiska centralbyrån tar ofta fram särskilda bearbetningar av den officiella statistiken åt olika uppdragsgivare. Vissa av dessa uppdrag gav också impulser till projektets arbete. Inom projektet gjordes därför en genomgång av samtliga beställningar av statistik och utvecklingsprojekt som fanns vid Statistiska centralbyrån under 2002 och första hälften av 2003. Sammanställningen omfattar ett sextiotal olika uppdrag som ämnesmässigt kan anses ligga nära projektets, med en viss övervikt på frågor som handlar om arbetsmarknadens funktionssätt samt arbetskraftens kompetens och rörlighet. Frågor kring arbetsmarknaden med mera är förvisso alltid aktuella, men detta speglar också en av Statistiska centralbyråns styrkor. Även i projektets arbete med att ta fram indikatorer var det betydligt lättare att finna sådana baserade på uppgifter från arbetsmarknads- och företagsstatistiken än från flera andra områden. Detta lämnar utrymme dels för att stärka statistiken för andra delar av ekonomin, dels för att förbättra informationen om vilken statistik som finns tillgänglig och vad den kan användas till.

I projektets arbete har som tidigare påpekats bristen på långa historiska tidsserier varit en försvårande omständighet. Först när eventuell konjunkturvariation rensats bort kan de strukturella förändringarna skönjas. Flera användare betonade behovet av en samordnad strategi för användandet och utvecklandet av nycklar för att lappa ihop serier med brott.

Under arbetets gång har den stora mängd statistik som faktiskt finns tillgänglig blivit uppenbar. Detta möjliggjorde också att många indikatorer för någonting nytt kunde föreslås. Tillsammans med användarnas syn på eventuella brister i statistiken står det därmed klart att det i första hand inte är ny statistik som behövs för att kunna spegla det nya i ekonomin, utan snarare en ökad flexibilitet i statistikproduktionen samt alternativa sätt att hantera och organisera statistiken. Statistikens användbarhet skulle också tjäna på en ökad samordning av sådana begrepp som i allmänhet uppfattas som liktydiga. Det är även viktigt att undvika att ge ett begrepp olika innebörd beroende av vem som använder statistiken och vilken källa som nyttjas.

Naturligtvis ska inte behoven av mer statistik om ny teknik, bättre underlag för olika typer av produktivitetsberäkningar och ökad fokusering på tjänstesektorn negligeras. Dessa behov är dock redan påtalade från flera håll, bland annat av *Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken* i SOU 2002:18 och av Nordiska ministerrådet [2002].

Förutsättningar för strukturell analys

För att kunna studera strukturella förändringar i ekonomin krävs långa tidsserier. Avsaknaden av sådana serier har därför varit ett stort bekymmer i arbetet för projektet *Statistik om den nya ekonomin*. Denna brist har även statistikanvändarna påpekat. Också informationen om statistiken och definitioner av olika begrepp har i vissa fall försvårat analysen. I diskussioner med statistikanvändarna framkom dessutom att dessa genomgående uppfattade att Statistiska centralbyrån saknade betydligt mer statistik än vad som i själva verket är fallet. Detta tyder på att dokumentationen av och informationen om statistiken och olika definitioner inte alltid är tillräckligt tydlig. I detta avsnitt följer först ett resonemang om vikten av historiska tidsserier och därefter en beskrivning av dokumentationen av och informationen om statistiken, följt av några förslag till förändringar.

Historiska tidsserier

Projektets inledande analys stannade vid att föreslå och exemplifiera ett antal teoretiskt möjliga indikatorer för något nytt i ekonomin. Någon empirisk prövning av indikatorerna gjordes således inte. Redan vid framtagandet av dessa indikatorer stötte projektet emellertid på svårigheter med att ta fram tillräckligt långa tidsserier.

Långa historiska tidsserier behandlas också av Öller med flera [2003-06-30] inom ramen för Statistiska centralbyråns tidsserieprojekt. Detta projekt har som mål att stärka medvetandet om hur tidsserieanalys kan användas i statistikproduktionen och att föreslå hur ett enhetligt arbete med sådan analys kan bedrivas. Projektet tar även upp frågor om bland annat säsongrensning och dagkorrigering av tidsserier. En slutrapport kommer att presenteras i början av 2004.

Därför behövs långa serier

För att kunna skilja strukturella förändringar i ekonomin från konjunkturella krävs tidsserier som sträcker sig över flera konjunkturcykler. I den fördjupade studien av ett urval indikatorer blev bristen på sådana serier tydlig. Tyvärr var det i flera fall redan svårt att ta fram serier som sträcker sig över det senaste decenniet, en period som på sin höjd kan innehålla ett par konjunktursvängningar.

Långa tidsserier efterfrågas också ofta av forskare. När sådana saknas söker användarna av statistiken egna metoder för att laga tidsseriebrott. Till följd av detta finns en flora av nycklar för länkning i omlopp, något som riskerar att minska jämförbarheten mellan olika studier även när de är baserade på samma dataunderlag.

Som framgår av föregående kapitel förde företrädare för projektet efter publiceringen av den första temapublikationen samtal med ett urval erfarna användare av den ekonomiska statistiken, det vill säga forskare, utredare, analytiker med flera. Precis som Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken noterade i sina intervjuer, betonade användarna vikten av tillgången på långa tidsserier. De ansåg också i allmänhet att det bästa vore om Statistiska centralbyrån kunde ansvara för att utveckla nycklar till länkandet av olika serier.

Varför korta serier

Avsaknaden av långa tidsserier har ofta helt naturliga förklaringar. Nya branscher kan tillkomma och gamla försvinna. Med viss tidsmässig eftersläpning ändras också både internationella och nationella klassifikationer, indelningar med mera. Den svenska näringsgrensindelningen (SNI) har till exempel reviderats i samband med förändringar i Europeiska unionens näringsgrensstandard Nomenclature Générale des Activités Economiques (NACE). Långa tidsserier har heller inte alltid varit ett prioriterat område i statistikproduktionen, bland annat på grund av svårigheter med att upprätthålla en godtagbar kvalitet i dessa.

Dagsläget

Nationalräkenskaperna är sedan övergången till den senaste reviderade nationalräkenskapssystemet (ENS95) tillbakaräknade till 1980 för vissa större aggregat. Detta innebär serier med få svängningar i ekonomin, något som försvårar möjligheten att påvisa om en strukturell förändring inträffat. Motsvarande problem finns till följd av nya indelningar både för företagsstatistiken och arbetsmarknadsstatistiken. Till Statistiska centralbyråns webbplats har emellertid några längre tidsserier tagits fram. Som exempel kan nämnas försörjningsbalansen från och med 1950, BNP från samma år, konsumentprisindex (KPI) från och med 1830 och industriproduktionen från och med 1913.

Att länka ihop tidsserier

I syfte att skapa bättre förutsättningar för analys av strukturella förändringar i ekonomin är det önskvärt att så mycket statistik som möjligt finns att tillgå i långa tidsserier. I tider av begränsade medel måste dock vissa avvägningar göras och då faller det sig naturligt att prioritera de ekonomiska aggregaten och serier med stor efterfrågan eller användning. När det gäller nya fenomen i ekonomin, handlar det som tidigare nämnts huvudsakligen om att hantera och bearbeta statistiken på nya sätt. I det senare fallet skulle även tillbakaskrivningar av helt ny statistik förbättra möjligheten till analys.

För att underlätta utvecklandet av nycklar för länkning av brutna tidsserier är det viktigt att fortlöpande dokumentera alla förändringar av statistiken. Utvecklandet av sådana nycklar bör vidare bedrivas inom ramen för den ordinarie verksamheten vid Statistiska centralbyrån.

Krav på åtkomst och dokumentation

Som redovisats i bland annat Statistiska centralbyrån [2001] finns det en stor mängd statistik som direkt eller med enklare anpassning kan användas för att indikera något nytt i ekonomin. Inventeringen av befintlig statistik underlättas emellertid avsevärt genom enkel åtkomst till, god dokumentation av och information om statistiken. Här resoneras därför kring hur statistiken för närvarande presenteras och kring vilka krav som kan ställas på just åtkomst, information och dokumentation.

Statistiken och dess användningsområden

Vid Statistiska centralbyrån finns mer än 1 000 baser med data från olika undersökningar och administrativa register. I det sistnämnda fallet kommer data ursprungligen ofta från andra myndigheter som till exempel Riksskatteverket. Denna stora mängd av databaser skapar en rik möjlighet att belysa skilda ämnen. I många fall kan även olika databaser sambearbetas genom att två eller flera datakällor matchas ihop, vilket gör det möjligt att studera exempelvis företag från flera perspektiv på en och samma gång. För att matchningar av denna typ ska vara möjliga att göra måste enhetliga definitioner och identiteter finnas.

Inom Statistiska centralbyrån finns tre slag av datakällor. Dessa baseras på:

- *Urvalsundersökningar*
- *totalundersökningar, där Statistiska centralbyrån ansvarar för datainsamling och*
- *administrativa register.*

Totalundersökningarna och de statistiska register som baseras på administrativa källor utgör Statistiska centralbyråns registersystem, som dels används för fasta statistikprodukter, dels som bas för urvalsundersökningar och uppdragsverksamhet. Inom ramen för uppdragsverksamheten skapas skräddarsydda register åt uppdragsgivarna. Registersystemet består av fyra olika basregister, *Befolkningsregistret, Aktivitetsregistret, Fastighetsregistret och Företagsregistret*.⁸

Möjliga användningsområden

Data samlas in för olika syften. Det kan handla om att uppskatta utrikeshandelns omfång eller att beskriva prisutvecklingen på olika varor. Metoder, avgränsningar och olika definitioner är avpassade för undersökningarnas eller registrens olika syften. Datakällorna vid Statistiska centralbyrån är därför inte alltid optimalt anpassade för att användas till analyser som sträcker sig utanför datakällans primära syfte, som till exempel av strukturella förändringar. För att kunna utnyttja de administrativa källorna för analys med mera krävs därför olika slag av registerbearbetningar för att populationer och variabler ska bli jämförbara över tiden. De som arbetar med olika register har kunskap om vilka möjligheter och begränsningar som varje datakälla ger.

⁸ En närmare beskrivning av registersystemet finns i Statistiska centralbyrån [2001a].

Ett totalräknat register såsom *Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik* lämpar sig för fina regionala indelningar medan en urvalsundersökning oftast inte gör det. En urvalsundersökning går istället djupare och mer inriktat på ett specifikt ämne. Ett problem som ofta uppkommer i företagsstatistiken är att huvudkontorets lokalisering inte återspeglar var företaget har sin huvudsakliga verksamhet. Eftersom många företag dessutom har flera arbetsställen utspridda över landet blir det ofta omöjligt att fastställa en regional hemvist när företagsbaserad statistik ska redovisas.

Ett samverkansprojekt för att underlätta matchningen mellan olika statistikällor pågår för närvarande inom Statistiska centralbyrån kring produktion, löner och sysselsättning.⁹

Krav på åtkomst

Många olika grupper i samhället som till exempel studenter, forskare, journalister och beslutsfattare använder och ställer krav på den officiella statistiken. En stor del av dessa användare har numera tillgång till persondatorer med lämplig programvara och kunskaper som gör att de kan bearbeta stora datamaterial.

Efterfrågan på statistik har på senare år ökat. Dels gör Statistiska centralbyrån på uppdrag av statistikanvändare specialbearbetningar, dels vill många användare få tillgång till makro- eller mikrodata för egna analyser och beräkningar. Möjligheten att lämna ut mikrodata är dock begränsad och medger enligt Sekretesslagen i princip endast utlämnande i samband med forskning samt till myndigheter med särskild statistikverksamhet.¹⁰

Även då uppgifterna omfattas av sekretess hos statistikanvändaren eftersträvar Statistiska centralbyrån en enkel, billig och säker hantering av databaserna. När datamaterialet lämnar Statistiska centralbyrån finns alltid en viss risk för att den enskildes integritet hotas. För att lösa detta problem och för att underlätta arbetet för statistikbeställaren har ett projekt kallat *Mikrodata för forskare* påbörjats. Istället för att få datamaterialet levererat på CD-ROM- eller DVD-skivor får användaren tillgång till materialet via Internet. Behörighet ges genom säkerhetskontroller av den typ som bland annat internetbankerna använder. De försök som hittills genomförts i Sverige har fallit väl ut hos både användarna och Statistiska centralbyrån.

De stora datamängderna används också i allt större utsträckning inom ramen för Statistiska centralbyråns egen analysverksamhet. Projektet *Statistik om den nya ekonomin* är ett exempel på sådan verksamhet. I projektets arbete med att inventera tillgängliga data som kan beskriva något nytt i ekonomin har systematiserad metadata varit till stor hjälp. Med metadata menas information om statistiken. En erfarenhet från projektet är dock att det är komplicerat att få en överblick över vilken statistik som produceras inom det

⁹ Se Statistiska centralbyrån [2003a].

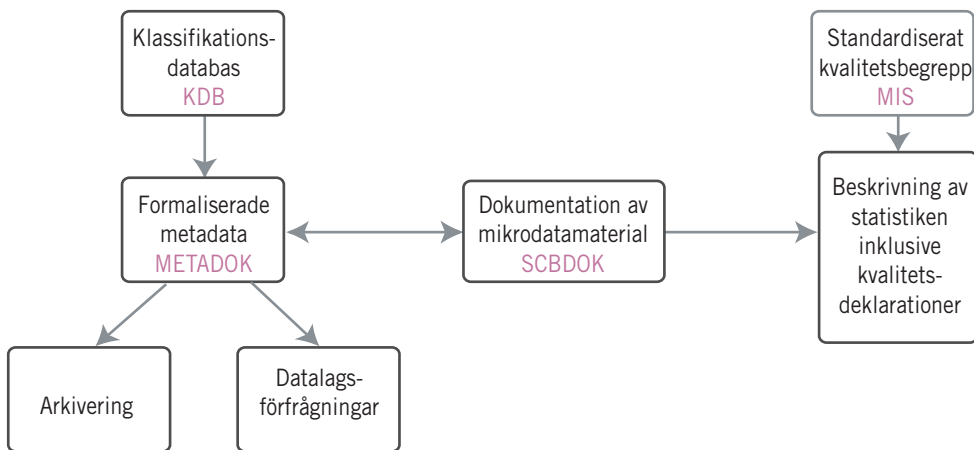
¹⁰ Se 9 kapitlet 4§ Sekretesslagen.

svenska statistiksystemet. Det främsta skälet till detta är att det varit svårt att identifiera och inventera den stora mängd databaser med ekonomirelaterad information som finns. Sedan statistikreformen 1994 finns det dessutom ett flertal statistikansvariga myndigheter som tar fram sådan information.¹¹ Detta har ökat användarinflytandet över den officiella statistiken men också reducerat antalet aktörer som kan överblicka den.

Dokumentation av befintlig statistik

Statistiska centralbyråns policy är att alla undersökningar och administrativa register ska dokumenteras. Information görs tillgänglig genom Statistiska centralbyråns verktyg för dokumentation, METADOK, SCBDOK, Beskrivning av statistiken och Meddelanden i samordningsfrågor.

Bild 1. Schematisk bild över metadatasystemet vid Statistiska centralbyrån

När undersökningar är dokumenterade enligt ovan beskrivna modell görs informationen tillgänglig i Sveriges Statistiska Databaser (SSD) som publiceras på Statistiska centralbyråns webbplats, www.scb.se.

Information om statistiken

På grund av det stora antalet databaser vid Statistiska centralbyrån är det nödvändigt att skapa ett system för att identifiera statistik för olika syften. Webbplatsen fyller en viktig funktion i detta sammanhang genom att användaren kan välja statistik via ämnesområde, fritt söka med hjälp av en sökmotor eller använda en specialingång där till exempel statistik redovisas tematisk för Sveriges ekonomi. Möjligheten till att redovisa statistik tematiskt skulle emellertid kunna byggas ut genom att fler aktuella områden i

¹¹ Se förordningen [2001:100] om den officiella statistiken och Statistiska centralbyråns föreskrifter [SCB FS 2002:16] och allmänna råd för offentliggörandet av officiell statistik.

samhällsdebatten redovisades under egna rubriker. Denna redovisning skulle ha en begränsad livslängd och tas bort när intresset för ett enskilt ämne upphört. Ytterligare ansträngningar bör också göras för att på ett mer fullständigt sätt beskriva den officiella statistiken. Det är viktigt att alla statistikansvariga myndigheter involveras i detta arbete.

Definitionssamordning

Dokumentationen av statistiken kan ytterligare förbättras. Som påpekats i projektets tidigare arbete har samma begrepp ibland olika innebörd beroende på vilken källa som används. Detta kan skapa förvirring för statistikanvändarna. *Sysselsatta och anställda* används ofta synonymt trots att orden per definition inte betyder samma sak. Samma problem uppstår med orden *näringsliv* och *privat sektor*. Ibland har dessutom samma ord olika betydelse beroende på vilket register eller bas som används och på vem som använder statistiken. Begreppsförvirring utgör både ett problem när producent och användare möts och när analyser ska göras. Vissa av dessa problem skulle enkelt kunna överbryggas om en sammanställning av olika begrepp fanns lättillgänglig. I syfte att underlätta för användarna att jämföra och matcha statistik bör därför en ordlista med relevanta begrepp upprättas och publiceras på Statistiska centralbyråns webbplats. Inom Avdelningen för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik pågår för närvarande ett arbete med att dokumentera olika begrepp och definitioner på arbetsmarknadsområdet. Detta arbete bör utvidgas till att omfatta all ekonomisk statistik.

I takt med globaliseringen ökar riskerna för mätfel, något som kan påverka tillförlitligheten i statistiken. För att motverka detta och för att även kunna möta nya behov hos användarna bör ett ökat arbete för att samordna populationer, definitioner ock klassifikationer intensifieras även internationellt.

Att tidigt kunna beakta det nya i ekonomin

De synpunkter som lämnats på projektets arbete och de resultat som följt av arbetets olika moment har lett till insikten om att det huvudsakligen är nya sätt att bearbeta och kontinuerligt utveckla statistiken som behövs för att kunna spegla det nya i ekonomin. Detta handlar i stor utsträckning om förhållningssätt till samt flexibilitet i insamling och produktion av statistik.

I föregående kapitel betonades att bland annat långa tidsserier samt god dokumentation av och information om statistiken är avgörande förutsättningar för en strukturell analys. Här redovisas bland annat förslag som underlättar arbetet med att i ett tidigt skede kunna beakta strukturella förändringar i statistiken. Inledningsvis följer en redovisning av hur ett ökat inslag av omvärldsanalys och en ny utbudsorienterad företagsundersökning skulle kunna bidra till att på ett tidigt stadium fånga nya företeelser i ekonomin. Därefter presenteras ett system för skuggvariabler som alternativ till befintliga klassificeringar. Som en form av databas för nya företeelser i ekonomin föreslås slutligen en webbplats med indikatorer för något nytt.

Omvärldsanalys och experimentell statistik

Oklarheten om vad som hände i den ekonomiska utvecklingen under slutet av 1990-talet var ett av skälen till att projektet *Statistik om den nya ekonomin* startades. Utöver att redovisa vad från den befintliga statistiken som kan användas för att spegla det nya i ekonomin och vad som saknas, har projektet också tolkat det som sin uppgift att föreslå hur liknande situationer med osäkerhet framöver kan avvärjas. Ett sätt att minska osäkerheten kan vara att tillåta en högre grad av flexibilitet i statistikproduktionen, genom ett ökat inslag av omvärldsanalys i verksamheten. Syftet med en omvärldsanalys är således att skapa beredskap för att redan i ett tidigt skede i statistiken kunna beakta sådana förändringar som påverkar ekonomins struktur. Den information som samlas in genom omvärldsanalysen skulle i ett inledande skede kunna bearbetas och publiceras som så kallad experimentell statistik.

På senare tid har Statistiska centralbyrån ökat inslaget av analys rent generellt i verksamheten, bland annat som en följd av förslagen från Utredningen om den ekonomiska statistiken. Från och med 2001 är analysverksamheten även förstärkt med en särskild analysgrupp vid Avdelningen för ekonomisk statistik. Utredningen betonade också att Statistiska centralbyrån kontinuerlig bör ägna sig åt omvärldsanalys. Analysen bör innehålla ett internationellt perspektiv och byggas upp med ekonomisk och statistisk kompetens samt egna resurser. Samarbetet med externa kontakter som användare, programråd, branschorganisationer och forskare bör dessutom vidgas.

Omvärldsanalys på olika nivåer

Omvärldsanalys kan bedrivas på flera olika sätt, och i viss mån finns redan sådan på Statistiska centralbyrån, i den bemärkelsen att många medarbetare har omfattande kunskap om förändringar i den omvärld statistiken avser belysa. Dessa kunskaper kan emellertid inte alltid tillgodogöras i statistikproduktionen, bland annat på grund av att utrymmet för flexibilitet i den officiella statistiken är begränsat genom att såväl regelverken och systemen för anslag som statistiksystemen i sig är trögrörliga. Detta innebär att statistiken inte kan omarbetas så snabbt en antydan till förändring uppstår. Självfallet kan denna trögrörlighet även betraktas som en styrka och borge för stabilitet då statistiken inte tillåts fluktuera till följd av tillfälliga händelser.

Vid Statistiska centralbyrån skulle ett ökat inslag av omvärldsanalys kunna rymma verksamhet både på en övergripande avdelnings- eller verksamhetsnivå och på de enskilda enheterna i samband med statistikproduktionen. Omvärldsanalysen kan också innebära ett ökat samarbete med såväl nationella som internationella statistikproducenter. Nedan skisseras tre olika varianter av omvärldsanalys som kan förekomma parallellt.

I samband med statistikproduktionen

Enskilda program bör ges större utrymme för att bevaka och dokumentera sådana förändringar i omvärlden som uppmärksammas under arbetets gång och som bedöms kunna leda till inkonsistenser eller brister i statistiken eller på annat sätt påverka statistikproduktionen. Förändringar av vad olika uppdragsgivare beställer kan också ge tydliga signaler om vad som händer i ekonomin. Även sådan information behöver därför fångas upp. Observationerna kan sedan rapporteras till en funktion med övergripande ansvar för omvärldsbevakning, vilken några gånger om året digitalt eller i tryck publicerar iakttagelser och förslag till åtgärder.

På en övergripande nivå

På en övergripande nivå bör ansvaret inte bara vara att samla upp och föreslå prioriteringar bland sådana förbättrings- och utvecklingsbehov som påpekas från den statistikproducerande verksamheten, utan också att mer allmänt bevaka världen utanför Statistiska centralbyrån, såväl den nationella som den internationella, i syfte att finna tecken på strukturella förändringar. Denna bevakning skulle kunna leda till beslut om provinsamling av ny statistik eller framtagande av helt nya bearbetningar för att belysa ett område.

Genom samarbete med andra

Liksom projektet *Statistik om den nya ekonomin* finner också Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken, SOU 2002:118, att en bättre överblick av statistiken behövs, något som kan uppnås genom ett ökat samarbete med omvärldsanalys och utvecklingsfrågor mellan de olika statistikansvariga myndigheterna. Även internationellt kan ett ökat samarbete vara

önskvärt. Här skulle kunna nämnas ett projekt för alternativa metoder att mäta produktiviteten på. Detta diskuterades bland annat av Nordiska ministerrådet [2002]. Dagens produktivitetsberäkningar är utformade för ett industrisamhälle. Därför är det inte särskilt konstigt att dessa metoder blir komplicerade att använda på såväl postindustriella tjänsteföretag som den offentliga sektorn.

Experimentell statistik

För att kunna ta tillvara bland annat den information det ökade inslaget av omvärldsanalys leder till föreslås att en särskild verksamhet med insamling och bearbetning av viss statistik som kan spegla något nytt i ekonomin inrättas. Denna verksamhet kan kallas experimentell statistik. Inspirationen till detta förslag kommer från Office of National Statistics (ONS) i Storbritannien, som sedan en tid producerar och publicerar experimentell statistik, se www.statistics.gov.uk.

Experimentell statistik vid Office of National Statistics

Med experimentell menar ONS sådan statistik som ännu inte är fullt utvecklad. Statistiken, som redovisas på myndighetens webbplats, har uppkommit till följd av nya metoder, begränsad täckning, modifieringar eller genom feed-back från användare. ONS har med denna verksamhet ökat betoningen på användarnas roll i utvecklandet av ny och förbättrandet av befintlig statistik. Produktivitetsserier i form av BNP per arbetad timme, ett månatligt tjänsteindex samt en månatlig betalningsbalans är serier som ONS publicerat inom ramen för den experimentella statistiken.

Experimentell statistik vid Statistiska centralbyrån

Inom ramen för den experimentella statistiken vid Statistiska centralbyrån skulle sådant som ser intressant ut eller uppgifter som det för närvarande verkar finnas behov av för att kunna spegla det nya i ekonomin, kunna samlas in eller bearbetas på ett särskilt sätt under en viss tidsperiod, säg till exempel fem år. När denna tid passerat får ett beslut tas om statistiken är tillräckligt relevant för att införlivas i det ordinarie sortimentet eller om insamlingen och bearbetningen ska upphöra. Arbetet med experimentell statistik kan precis som omvärldsanalysen i stort bedrivas på olika nivåer inom Statistiska centralbyrån. Någon särskild organisatorisk bundenhet krävs inte, däremot är det viktigt att övergripande riktlinjer utarbetas för kvaliteten och att publiceringen samordnas.

För att den experimentella statistiken verkligen ska kunna skapa utrymme för ökad flexibilitet krävs också särskilda medel. Därför bör en icke öronmärkt pott årligen avsättas för detta ändamål. Från denna pott kan sedan fortlöpande under året interna ansökningar göras om bidrag till utveckling av nya serier. Även sådan statistik som utvecklas eller provas utan medel från den särskilda potten kan naturligtvis kallas experimentell.

Strukturförändringsindex

Som ett förslag på vad som skulle kunna utvecklas inom ramen för den experimentella statistiken diskuteras här kring ett strukturförändringsindex.

Det är inte bara viktigt att kunna försäkra sig om att den ekonomiska utvecklingen under slutet av 1990-talet fångas på ett korrekt sätt, utan det är även angeläget att framöver kunna beskriva utvecklingen rättvisande. I ett tidigt skede inom projektet väcktes därför tanken om ett index för något nytt i ekonomin. Detta index skulle kunna ange graden av strukturell förändring i ekonomin enligt en vald skala. Indexet skulle till exempel kunna bestå av delar som representerar de olika kriterier projektet valt att arbeta med, *Ökad produktivitet*, *Ökad konkurrens*, *Förbättrad matchning* och *Större marknad*. Ett så komplext index kan emellertid bli svårt att använda, bland annat på grund av de många antaganden som måste göras om osäkra ingredienser. Därför ter sig utvecklandet av fyra enskilda index, ett för varje strukturkriterium, som en mer framkomlig väg. Inom vissa områden finns dessutom redan påbörjade ansträngningar i denna riktning.

De olika indexen för något nytt i ekonomin skulle kunna hjälpa Statistiska centralbyrån att på ett tidigt stadium bli varse om förändringar i ekonomin, som därmed på ett mer kontinuerligt sätt skulle kunna beaktas i statistikproduktionen. Till skillnad från de flesta övriga förslag till förbättrade möjligheter att analysera strukturella förändringar skulle dessa index kunna baseras på någon form av kortperiodisk statistik. Kanske kan sådana index också underlätta vid prognostiserandet av olika vändpunkter i ekonomin.

Produktivitet

Vid Statistiska centralbyrån framställs sedan länge underlag för produktivitetsberäkningar. Att studera strukturella förändringar i ekonomin via produktivitetsmättet är således redan en möjlighet. Underlaget till dessa beräkningar behöver dock i vissa fall utvecklas, bland annat genom bättre kapitalstocksberäkningar, så att eventuella förändringar inte förbises på grund av brister i det statistiska underlaget. En bedömning behöver också göras av hur stor en förändring av produktivitetsutvecklingen ska vara för att den ska anses peka på något strukturellt och inte bara på konjunkturvariation.

Konkurrens

Projektet *Statistik om den nya ekonomin* är inte ensamt om att intressera sig för graden av konkurrens i ekonomin. Det har också Svenskt näringsliv [2003] gjort. Eftersom Svenskt näringsliv bedömer att tillväxten hämmas vid bristande konkurrens fanns önskemål om att kunna mäta konkurrenstrycket i olika branscher. I samarbete med Statistiska centralbyrån har därför en första version av ett konkurrensindex tagits fram. Indexet bygger på bland annat statistik som kan spegla den historiska utvecklingen, hinder för nyföretagande och internationell konkurrens. Till detta kommer vissa

kvalitativa variabler. En femgradig skala används för att redovisa graden av konkurrens, där en femma motsvarar hög konkurrens och en etta det motsatta. Även om detta index inkluderar flera delar från projektets olika kriterier ter det sig rimligt att avvakta den fortsatta utvecklingen snarare än att i dagsläget föreslå ett nytt konkurrensindex.

Matchning och marknadsstorlek

Några direkta mått för graden av matchning och marknadens storlek finns för närvarande inte. Däremot säger naturligtvis såväl arbetslöshets- som sysselsättningssiffror något om matchningen. Eftersom matchningen sker på skilda marknader behöver emellertid ett sådant index konstrueras av flera olika delar, där matchningen av arbetskraft är ett av flera intressanta områden. Transporter är ett annat område som projektet redan tidigare resonerat kring, men med den sammansättning Svenskt näringslivs konkurrensindex har, kan även marknadsstorleken i viss mån sägas vara beaktad.

Företagsundersökning

Genom att ta fram indikatorer för något nytt i ekonomin har projektet visat på vad ur den befintliga statistiken som kan användas för detta ändamål. Av direktiven för projektet framgår även att sådana områden som inte täcks in på ett tillfredsställande sätt ska pekas ut.¹² Här föreslås därför en ny företagsundersökning som ytterligare stöd i arbetet med att tidigt fånga strukturella förändringar och tillväxtimpulser i ekonomin. Undersökningen bör utvecklas i två steg. Det första året arbetar en expertgrupp med utformningen av enkäten. Denna grupp får sedan föreslå den mer exakta formen för undersökningen och när den ska starta.

Utbudsorienterad ansats

En följd av spridningen av det keynesianska, efterfrågedominerade och fördelningsorienterade synsättet under mitten av förra århundradet var att intresset riktades mot hushållen. För detta ändamål finns en enkät över hushållens inköpsplaner. Den är sedan många år även tillgänglig på månadsbasis och är en av de viktigaste källorna för kortsiktsprognoser av BNP, som till cirka hälften utgörs av just privat konsumtion. Sedan mitten av 1970-talet finns också undersökningar om bland annat hushållens inkomster. Deras främsta syfte är att utgöra underlag för beräkningar av hushållens ekonomiska situation och hur ändrade skatter och bidrag påverkar hushållens ekonomi.¹³

¹² Se Statistiska centralbyrån [2001-04-06].

¹³ Ytterligare information om Statistiska centralbyråns undersökningar av hushållen finns på webbplatsen www.scb.se under *Statistik efter ämne, Hushållens inkomster*.

Även om efterfrågan har stor betydelse för den momentana jämvikten i ekonomin så är det utbudssidan som driver utvecklingen. Innovationer, både tekniska och andra, genererar tillväxt på sikt, som i sin tur fördelas i samhället. Detta schumpeterianska tankesätt har i korthet beskrivits i Statistiska centralbyrån [2003], (sidorna 10–13). Det finns för närvarande ingen officiell enkät som på ett enhetligt sätt utgår från detta betraktelsesätt. Många av de indikatorer som beskrivits i projektets rapporter belyser emellertid sådana drag, men de är spridda och knappast heltäckande. Forskningen både internationellt och i Sverige om sådana beteenden och egenskaper i företagsverksamheten som leder till förnyelse och tillväxt har varit betydande på senare år. Någon internationell utbudsorienterad enkät av detta slag är emellertid inte känd. En väl upplagd och regelbundet uppdaterad databas om sådana undersökningar som pekar på nya drag i ekonomin kunde därför bli mycket efterfrågad också globalt av forskare och analytiker.

Befintliga undersökningar med utbudsinriktning

Till projektets kännedom har kommit några undersökningar som har beröringspunkter med den här skisserade utbudsorienterade varianten. Exempel på sådana undersökningar är bland andra *Inter-Enterprise Relations* som genomfördes under hösten 2003 av Statistiska centralbyrån och sju andra EU-länder med syftet att belysa företagets samarbete. Som exempel på samverkansformer studerades insourcing/outsourcing, underleverantörsförhållanden, franchising, kluster, nätverk med flera. Samverkan och kluster har även av forskningen utpekats som tillväxtgenererande.¹⁴

Ett annat närliggande projekt är undersökningen *Småföretagens villkor och verklighet* som Statistiska centralbyrån genomfört på uppdrag av Verket för näringslivsutveckling (NUTEK). Syftet med undersökningen var att kartlägga småföretagens situation inom olika områden som till exempel hinder för tillväxt, utvecklingsmöjligheter, finansieringsmöjligheter, marknader, företagets strategier och konkurrenssituation, miljöarbete, samverkan med andra företag, användning av informationsteknik samt kompetensutveckling. Den enkät som användes var ställd till företagsledaren och innehöll också frågor om denne personligen såsom kön, ålder, utbildning, härkomst och ägarandel i företaget. Undersökningsresultatet kan redovisas fördelat på bransch, läns- och residentsstadsnivå, storleksklass samt på företag som leds av män respektive kvinnor.

Ytterligare ett närliggande projekt som Eurostat har initierat är *Factors of Business Success*. Ett första möte har hållits där faktorer som personliga egenskaper hos entreprenören, finanser, hinder för start och expansion av företag, miljö och omgivning, teknologi samt företagets affärsplan eller strategi diskuterades. Populationen av företag till denna undersökning

¹⁴ Se till exempel Day med flera [1993] och Malmberg [2002].

utgörs av nystartade företag 2001. Undersökningen kommer att genomföras under 2004.

Genomförande

Själva frågeformuleringen är av stor vikt i en undersökning som syftar till att förbättra möjligheterna att tidigt upptäcka strukturella förändringar och tillväxtpulser i ekonomin. Det är även angeläget att undersökningen konstrueras så att jämförbarhet över tiden uppnås, utan att den förlorar i flexibilitet. Genom en undersökning med vissa permanenta frågor och vissa av ad hoc-karaktär kan bägge villkoren mötas.

Det är vidare viktigt att avgränsa undersökningen så att inte redan befintlig statistik dubbleras, likaså är det angeläget att fundera över hur frekvent undersökningen bör vara. Huruvida undersökningen ska bestå av en återkommande panel eller ett nytt urval varje gång är ytterligare frågor att ta ställning till liksom från vilken population ett urval ska dras. I den mån kausalkedjan mellan innovation och framgångsrik produkt eller företeteelse är svår att kartlägga vore det intressant att mer direkt få svar på frågor som berör redan inträffade framgångars orsaker. Dessa frågor kunde kompletteras med framåtblickande frågor om faktorer som förväntas leda till framgång. Det är även viktigt att fundera på hur enkäten ska struktureras mot bakgrund av de teoretiska grunder projektet arbetat. En möjlighet är till exempel att enkäten baseras på de fyra strukturkriterierna *Ökad produktivitet*, *Ökad konkurrens*, *Förbättrad matchning* och *Större marknad*.

Expertgruppens uppgifter och sammansättning

Det vore ändamålsenligt om förutom Statistiska centralbyrån, också näringslivet kunde bli representerat i expertgruppen. Den förra för att upprätthålla en hög nivå på det statistiska kunnandet och beställarintresset, den senare för att höja intresset bland uppgiftslämnarna och för att ge företagets syn på viktiga företeteelser som borde täckas in. Både Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) och Verket för innovationssystem (Vinnova) är myndigheter som skulle kunna bli delaktiga i en sådan grupp. Det är dock viktigt att gruppen blir homogen och inte alltför stor. Olika möjliga sammansättningar bör därför diskuteras, där utgångspunkten är en ganska liten grupp som domineras av kvalificerade forskare inom områdena nationalekonomi, företagsekonomi och industriell ekonomi.

Expertgruppen bör få arbeta under ett år med att ta fram ett förslag till utformning av undersökningen och lämplig tidpunkt för införande. Därefter kan Statistiska centralbyråns ledning bedöma om en undersökning skall startas eller inte. Som brukligt är när nya projekt initieras bör ärendet även diskuteras på seminarier, både i inledningsskedet och som uppföljning, då helst tillsammans med bästa möjliga expertis. Den mer detaljerade planen för och utformningen av själva enkäten görs av Statistiska centralbyrån först när det föreligger ett konkret förslag till frågor och till vem enkäten skall skickas. Först då kan också en kostnadsberäkning för undersökningen göras.

System med skuggvariabler

I den officiella statistiken redovisas den ekonomiska utvecklingen för näringslivet och den offentliga sektorn med fördelning på olika näringsgrenar eller verksamheter enligt vedertagen standard.¹⁵ I de temapublikationer projektet hittills presenterat diskuterades och redovisades ett flertal indikatorer, som bedömdes kunna spegla något nytt i ekonomin. De flesta av de föreslagna indikatorerna byggde på standardiserade klassificeringar av de branscher som används i den officiella statistiken, för till exempel tillverkningsindustri, tjänstenärings, detaljhandel och företagstjänster.¹⁶

I projektets arbete framkom att den officiella statistiken i sina indelningar och klassificeringar av objekt ofta är så grov att nya företeelser och skeenden inte med säkerhet kan fångas i de redovisade tidsserierna. Därför presenterades även alternativa aggregeringar av näringsgrenskoder. Till exempel redovisades omsättningsutveckling samt utveckling av antalet anställda och företag i informationsteknikbranschen och bioteknikbranschen som möjliga indikatorer på något nytt i ekonomin.

Skuggvariabler kan spegla något nytt

Idén om skuggvariabler har kommit till mot bakgrund av bland annat nämnda trögörlighet i klassificeringssystemen. Med en skuggvariabel avses således variabler som skuggar och kompletterar den reguljära redovisningen, och med hjälp av skuggvariabler kan alternativa redovisningsgrupper för att spegla något nytt i ekonomin tas fram.

Uppgifter om företag och individer i Statistiska centralbyråns datalager ger möjlighet till ett flertal alternativa klassificeringar av branscher och redovisningsgrupper med hjälp av skuggvariabler, men de här redovisade alternativa klassificeringar har valts efter samma principer som indikatorerna i Statistiska centralbyrån [2001]. Detta innebär att de nya redovisningsgrupperna, liksom den ursprungliga indikatorn, bör kunna indikera en förändring som kan kopplas till minst ett av strukturkriterierna *Ökad produktivitet*, *Ökad konkurrens*, *Förbättrad matchning* eller *Större marknad*.

Skuggvariablerna bör konstrueras utifrån befintlig statistik om företag och individer. Nya branscher och redovisningsgrupper, som bygger på en alternativ klassificering av företag och branscher, som till exempel informationsteknikbranschen, kan sägas ingå i sådana system med skuggvariabler. Ett annat exempel på en skuggvariabel som kan ge en mer

¹⁵ För näringslivet sker redovisningen enligt *Svensk standard för näringsgrensindelning (SNI)*, grundad på EU-standarden NACE, se Statistiska centralbyrån [1992]. Från och med 2003 förändrades standarden i vissa delar till SNI02, se Statistiska centralbyrån [2003b] och [2003c]. För den offentliga sektorns verksamheter sker redovisningen enligt EU-standarden Cofog (Classification of the Functions of Government) som är mindre detaljerad än NACE/SNI.

¹⁶ Med branscher avses här, i enlighet med Nationalencyklopedin, en samling företag/organisationer som framställer eller säljer viss typ av varor eller tjänster.

nyanserad bild av utvecklingen är kompetensen hos de anställda. Med hjälp av denna skuggvariabel kan till exempel den ekonomiska utvecklingen för företag med huvudsakligen högutbildad personal te sig annorlunda än utvecklingen för företag med lågutbildad personal.

Tre olika typer av skuggvariabler kan enligt resonemangen urskiljas:

- *Skuggvariabler som bygger på alternativa branschklassificeringar.* Dessa kräver endast uppgift om företagets näringsgrenskod. En nyckel med översättning från näringsgrenskoden till den nya branschklassificeringen finns (eller kan tas fram vid behov). Exempel på detta är informationsteknikbranschen där en nyckel från OECD använts.
- *Skuggvariabler som med hjälp av underlag från Statistiska centralbyråns datalager kompletterar den officiella näringsgrensindelningen.* Företagens näringsgrenskod kompletteras med en tilläggskod. Dessa variabler måste tas fram för respektive företag i aktuell näringsgren. Exempel på sådana är företag med hög kompetens och företag med låg kompetens hos de anställda i tillverkningsindustrin.
- *Skuggvariabler som kombinerar de två ovan nämnda sätten.* Även dessa system måste tas fram årligen för respektive företag och aktuell bransch. Exempel på sådana är företag med hög respektive låg globaliseringsgrad i informationsteknikbranschen samt företag med låg respektive hög naturvetenskaplig kompetens i bioteknikbranschen.

I Bilaga 3 beskrivs ett antal konkreta exempel på alternativa branschindelningar och variabler som skulle kunna ingå i ett system med skuggvariabler. Sammanställningen kan också ge idéer till framtagandet av nya branschklassificeringar och kompletterande skuggvariabler baserade på data från Statistiska centralbyrån.

Skuggvariabler som bygger på alternativa branschklassificeringar

Alternativa branschklassificeringar kan tas fram från den officiella statistiken med utgångspunkt från företagets näringsgrensklassificering.¹⁷ De nybildade företagsgrupperingarna, som kan betraktas som skuggvariabler till de officiella redovisningarna av näringslivets branscher, kan skapas med hjälp av kodnycklar från den befintliga officiella näringsgrenskodningen enligt SNI 02. För detta behövs således ingen ytterligare information än den som finns i befintliga näringsgrenskoder.

Företag som verkar inom samma område kan läggas samman till nya branscher som ger en annan redovisning än den vanligen använda i den officiella statistiken. Vid Statistiska centralbyrån finns nycklar för översättning av

¹⁷ Skattemyndigheten tilldelar varje företag en näringsgrenskod. Denna registreras sedan i Företagsregistret. Mer information om detta finns på www.foretagsregistret.scb.se/sni och i Statistiska centralbyrån [2002a]. För en fullständig analys av den ekonomiska utvecklingen i samhället bör även den offentliga sektorns varor och tjänster inordnas i systemet med skuggvariabler. Detta är för närvarande inte möjligt till följd av grundläggande definitions- och redovisningsskillnader.

näringsgrenskoder till informationsteknikbranschen och bioteknikbranschen. Sådana nya branscher har också använts i olika uppdragssammanhang, vilka bland annat beskrivs i Statistiska centralbyrån [2003a]. Andra exempel på nya branscher kan vara bokbranschen, upplevelseindustrin och informationsteknikbranschen.

Alternativa indelningar

Danmarks statistik har flerårig erfarenhet av att presentera statistiken efter en alternativ indelning. Utgångspunkten för indelningen har varit att föra samman företag som medverkar i produktionen av besläktade slutprodukter till något som kallas *resursområden*. Denna klassificering används numera löpande i Danmark, se Danmarks statistik [2003]. Även Statistiska centralbyrån har i vissa uppdrag presenterat statistik på motsvarande sätt. Björklund med flera [1999] presenterade ett likartat klassificeringssystem för den svenska statistiken, grundat på lägsta nivå i svensk näringsgrensindelning. Rapporten emottogs med intresse från olika användare men något fortsatt utredningsarbete har dessvärre inte varit möjligt på grund av resursbrist.

Ett annat angreppssätt är att ta fasta på att företagens förutsättningar för att till exempel öka sin produktivitet och stärka konkurrensen skiljer sig åt mellan olika typer av verksamheter. Giertz [1999] föreslår därför att en indelning med sex olika huvudkategorier och 21 olika verksamhetstyper skapas, där varje företagstyp har sina speciella förutsättningar och karaktärsdrag. Även denna indelning har använts av Statistiska centralbyrån i vissa redovisningar på uppdragsbasis.

Redovisningar av funktionellt sammanhängande industriella system, företagskluster, liksom geografiskt avgränsade kluster av företag kan också skapas med utgångspunkt från företagens näringsgrenskoder. Bland annat redovisas erfarenheter från klusterbildningar i Statistiska centralbyrån [2002b], i arbeten med lokala arbetsmarknader (LA) och i uppgifter framtagna åt NUTEK.

Tillgång på alternativa branschklassificeringar

Statistiska centralbyrån kan ta fram underlag för vissa av de alternativa branschklassificeringar och skuggvariabler som här redovisas. Nycklar mellan näringsgrenskod och de föreslagna alternativa klassificeringarna enligt dansk modell, näringslivssystem i Sverige, klassificering efter verksamhetstyper och industrisektorns branschgrupper finns redan tillgängliga. Från OECD och från forskare vid Kungliga tekniska högskolan har nycklar för informationsteknikbranschen och bioteknikbranschen hämtats, se Statistiska centralbyrån [2003]. Statistiska centralbyrån bör också, som ett komplement till den reguljära redovisningen, publicera den ekonomiska utvecklingen utifrån dessa indelningar.

Skuggvariabler som kompletterar näringsgrenskoden

Genom att identifiera skuggvariabler kan nya företagsaggregat och kategorier bildas. Detta ger en mer nyanserad bild av den ekonomiska utvecklingen för företag med skilda särdrag. Varje enskild företagsenhet i de näringsgrenar vars utveckling ska redovisas måste därmed ges ett värde i skuggvariabeln. Skuggvariablerna kan baseras på data om företagen som hämtas från Företagsregistret, företagsstatistiken, mervärdesskattestatistiken eller den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken.¹⁸ Som exempel på sådana skuggvariabler kan nämnas de anställdas utbildningsnivå samt företagens kapitalintensitet, ägarförhållanden, juridisk form och storlek.

Sammansatta skuggvariabler

En kombination av de båda tidigare redovisade angreppssätten, det vill säga både en ny branschklassificering och en identifiering av relevanta skuggvariabler som komplement till näringsgrenskoden är ytterligare ett alternativ till hur en skuggvariabel kan konstrueras.

Omsättningsutvecklingen i informationsteknikbranschen och bioteknikbranschen har enligt Statistiska centralbyrån [2003] tidigare bedömts kunna indikera något nytt i ekonomin. En redovisning av omsättningsutvecklingen fördelad på företag med hög respektive låg internationaliseringsgrad, mätt som grad av globalisering, kan ge en mer detaljerad bild av utvecklingen. Omsättningsutvecklingen för branscher grundade på denna skuggvariabel tyder på att det huvudsakligen var företag med hög exportandel som utvecklades kraftigt under slutet av 1990-talet.

Andra exempel på skuggvariabler som kan förtydliga bilden av olika branschers ekonomiska utveckling är användningen av produktionsfaktorer och kompetens vid branschgruppering av industrisektorn. Motsvarande klassificering kan också göras för företag inom branschen *Avancerade företagstjänster*. Tillsammans med NUTEK har Statistiska centralbyrån tagit fram sådana branschgrupperingar, kompletterade med information om företagens kompetens mätt efter uppgifter om de anställdas tekniska utbildning.

Nya värden och företeelser

Genom att använda den information om företagens verksamhet som näringsgrenskoden innehåller tillsammans med viss hjälpinformation från andra håll, som till exempel uppgifter om certifieringar, reklam och annonser, årsredovisningar med mera kan nya branscher skapas. Statistiska centralbyråns arbete med miljöstatistiken är ett exempel, en gruppering av bemanningsföretag och call-centra efter inriktning på verksamheten är ett annat. Andra företagsgrupper som skulle kunna identifieras är etiska företag inom olika branscher och företag med starka varumärken.

För vissa skuggvariabler saknas dataunderlag i den befintliga statistiken.

¹⁸ För en beskrivning av de angivna statistikkällorna se www.scb.se/företagsstatistik och ämnesområdet *Näringsliv*.

Exempel på sådana är informationsteknikanvändning i företag och företagens interna organisationer.

Användningen av skuggvariabler kräver fortsatt arbete

Statistiska centralbyrån skulle kunna utveckla rutiner för att efter behov ta fram en branschklassificering med användning av variabler om export och import från momsstatistiken som skuggvariabel.

Andra skuggvariabler, som kräver omkodning av enskilda företags näringsgrenstillhörighet, får däremot vid behov tas fram i särskild ordning. Statistiska centralbyrån bör dock systematiskt samla information om sådana behov, för att i framtiden mer standardmässigt kunna använda efterfrågade skuggvariabler i statistikredovisningar och även tillhandahålla dem för allmänt bruk.

Statistiska centralbyrån bör vidare förbättra underlaget för potentiella indikatorer för något nytt i ekonomin. Detta kan göras genom en systematisk uppföljning av de uppdrag som ämnesmässigt ligger nära projektet *Statistik om den nya ekonomin*.¹⁹

Det är också angeläget att peka på den betydelse för framtida statistik över nya företeelser som en kompletterande företagsbeskrivning i samband med registreringen i Företagsregistret, till exempel i form av relevant miljöstatistik, skulle innebära.²⁰

Webbplats

Av direktiven för projektet *Statistik om den nya ekonomin*, Statistiska centralbyrån [2001-04-06] framgår att ett statistiskt system eller en databas för den nya ekonomin ska byggas upp. Under arbetets gång blev det emellertid tydligt att någon särskild statistik för ett sådant ändamål inte kunde identifieras, utan det viktiga är att den reguljära statistiken också förmår fånga strukturella förändringar i ekonomin. Som framgår i tidigare avsnitt i denna rapport finns många resonemang och förslag till olika aktiviteter som samlat skulle kunna ge en grund för att i framtiden lättare kunna upptäcka och följa nya företeelser och strukturella förändringar i ekonomin.

En särskild webbplats för nya företeelser och strukturella förändringar i ekonomin bedöms därför vara ett mer angeläget alternativ än en statistisk databas. Denna webbplats, som bör hänga ihop med den övriga redovisningen av den ekonomiska statistiken, kan ses som ett forum för alla frågor som berör något nytt i ekonomin. Här skulle dels projektets olika publikationer kunna presenteras, dels ett urval tidsserier med robusta indikatorer för något nytt i ekonomin. Även länkar till relevanta statistikällor och analysprojekt bör finnas på samma sida.

¹⁹ Se till exempel Statistiska centralbyrån [2003a].

²⁰ Se Statistiska centralbyrån [2000].

Vidare skulle flera av de förslag som förs fram i föreliggande rapport kunna realiseras med hjälp av webbplatsen. Detta gäller till exempel de föreslagna skuggvariablerna, resultat från omvärldsanalyser, begreppsförklaringar av centrala begrepp och resultat från arbetet med att utveckla ett index för att mäta strukturförändringar. Här kan också en revidering av pågående ämnesmässigt närliggande projekt inom området presenteras, liksom resultat och analyser från andra organisationer och myndigheter som arbetar med liknande frågor.

För att det ska vara någon som helst mening med en webbplats för nya företeelser eller strukturella förändringar i ekonomin krävs inte bara regelbundet underhåll av platsen utan också att de indikatorer som presenteras fortlöpande utvärderas, revideras och kanske också ersätts.

Litteratur

Björklund, Hans, Carlsson, Cecilia och Hall, Jonny [1999], "Näringslivssystem i Sverige, Begrepp och metoder", intern arbetspromemoria Statistiska centralbyrån

Danmarks statistik [2003], "Generel erhvervsstatistik 2003:5"

Daveri, Francesco [2002], "The New Economy in Europe, 1992-2001", Oxford Review of Economic Policy, volym 18, nummer 3, sidorna 345-362

Day, Richard H., Eliasson, Gunnar och Wihlborg, Clas, edited [1993] "The Markets for Innovations, Ownership Control", North Holland och Industriens utredningsinstitut

Eurostat [2002], "17th CEIES seminar, The New Economy –Key measurement issues, Rome 4 and 5 march 2002", Eurostat News 2002 edition, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg

Förordningen 2001:100 om den officiella statistiken

Gierts, Erik [1999], "Kompetens för tillväxt, verksamhetsutveckling i praktiken", Rådet för arbetslivsforskning, Celemi

Gordon, Robert J. [2002], "Technology and Economic Performance in the American Economy", NBER Working Papers 8771, National Bureau of Economic Research

Gordon, Robert J. [2003], "High-tech Innovation and Productivity Growth: Does Supply Create Its Own Demand?", NBER Working Papers 9437, National Bureau of Economic Research

Jorgensen, Dale W. [2003], "Information Technology and the G7 Economies", draft November 4, Department of Economics, Harvard University

Lindström, Tomas [2002], "The Role of High-Tech Capital Formation for Swedish Productivity Growth", SOU 2002:118, Bilaga 5

Malmberg, Anders [2002], "Klusterdynamik och regional näringslivsutveckling –Begreppsdiskussioner och forskningsöversikt", Institutet för tillväxtpolitiska studier A 2002:008

Nationalencyklopedin

Nordiska ministerrådet Ekonomi/Finans [2002], "De nordiska länderna och den nya ekonomin"

SFS 1980:100, "Sekretesslagen"

SOU 2002:118, "Utveckling och förbättring av den ekonomiska statistiken", Slutbetänkande från Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken

Statistiska centralbyrån [1992] (nytryck 1999), "SNI92, Standard för svensk näringsgrensindelning", Meddelande i samordningsfrågor 1992:6

Statistiska centralbyrån [2000], "The Environment Industry in Sweden 2000", Miljöräkenskaper 2000:8

Statistiska centralbyrån [2001-04-06], "Direktiv för projektet om den nya ekonomin", intern arbetspromemoria

Statistiska centralbyrån [2001], "Att spegla det nya i ekonomin"

Statistiska centralbyrån [2001a], "Det statistiska registersystemet – Utvecklingsmöjligheter och förslag", Slutrapport från Registerprojektet, R&D Report 2001:1

Statistiska centralbyrån [2002], "Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin"

Statistiska centralbyrån [2002a], "Företagsenheten i den ekonomiska statistiken", Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik 2002:3

Statistiska centralbyrån [2002b], "Utveckling och flöden på arbetsmarknaden", SM AM 3202

Statistiska centralbyrån [2003], "Indikatorer som speglar det nya i ekonomin"

Statistiska centralbyrån [2003a] "Projekt med anknytning till projektet *Statistik om den nya ekonomin*, En kartläggning av utvecklingsprojekt och uppdrag", Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik 2003:4

Statistiska centralbyrån [2003b], "SNI 2002, Standard för svensk näringsgrensindelning 2002", Meddelande i samordningsfrågor 2003:2

Statistiska centralbyrån [2003c], "Övergång från SNI 92 till SNI 2002: Underlag för att bedöma effekter av tidsseriebrott", Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik 2003:6

Svenskt näringsliv [2003], "Svenskt konkurrensindex –åtta konsumentnära branscher granskade"

Togati, Teodoro Dario [2002], "Key Features of the New Economy", NESIS

University of Bath [2003], "Deliverable D 5.1: Initial Report Appraising EU Indicators", NESIS

Öller, Lars-Erik med flera [2003-06-30], "Mellanrapport från tidsserieprojektet", intern arbetspromemoria Statistiska centralbyrån

www.statistics.gov.uk, september 2003

Bilaga I

Deltagare i projektet *Statistik om den nya ekonomin*

Projektgrupp

Avdelningen för ekonomisk statistik

Eva Hagsten, projektledare

Ingegerd Berggren

Anders Hintze

Marcus Hagfall till och med mars 2003

Håkan Larsson

Kristina Pettersson

Lars-Erik Öller, adjungerad

Avdelningen för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik

Jan Andersson till och med april 2002

Jens Olin

Lena Skirmark från och med maj 2002

Björn Tegsjö till och med december 2001

Styrgrupp

Avdelningen för ekonomisk statistik

Staffan Wahlström, ordförande till och med december 2001

Gunnel Bengtsson, ordförande från och med januari 2002

Ann-Marie Bråthén till och med oktober 2001

Per Ericsson från och med november 2001

Lena Hagman från och med februari 2003

Cecilia Hertzman från och med februari 2002

Birgitta Mannfeldt från och med maj 2002

Raitis Sedlenieks från och med november 2002

Elisabeth Sennvall till och med november 2002

Anders Sundström till och med december 2001

Avdelningen för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik

Claes-Håkan Gustafson

Björn Tegsjö

Utåtriktad verksamhet

I denna bilaga redovisas först det utåtriktade arbetet i projektet *Statistik om den nya ekonomin*. Därefter följer ett avsnitt med kommentarer till projektets arbete och resultat.

Konferenser och seminarier

I mars 2002 var projektledaren inbjuden att tala vid CEIES- konferensen (European Advisory Committee on Statistical Information in the Economic and Social Spheres) *The New Economy –Key Measurment Issues* på temat "Definitional and Statistical Aspects of the New Economy".¹ I juni samma år deltog en av projektets medlemmar i den konferens som initierade EU-projektet NESIS (New Economy Statistical Information System) i Olympia i Grekland. NESIS är ett treårigt projekt under Europeiska unionens femte ramprogram. Syftet med NESIS är att bidra med utformning, vidareförädling och utvärdering av statistiska indikatorer i takt med att slutsatserna från EU-toppmötet i Lissabon implementeras. Projektet drivs av ett konsortium där bland annat flera europeiska statistikbyråer och universitetet i Bath ingår.²

IARIW (International Association for Research on Income and Wealth) höll under augusti 2002 sin årliga konferens på Djurö i Stockholms skärgård. Projektledaren var där inbjuden att tala på temat "The New Economy: Definition, Measurement and Implications".

Office of National Statistics (ONS) i Storbritannien var i augusti 2002 värd för IAOS (International Organisation of Statisticians) konferens *Official Statistics and the New Economy*. Vid denna konferens deltog såväl projektledaren, styrgrupps ordförande som flera projektmedlemmar.

I maj 2003 anordnade Statistiska centralbyrån tillsammans med Verket för näringslivsutveckling (NUTEK), Verket för innovationssystem (Vinnova) och Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) konferensen *Tillväxtens villkor och dynamik* i Loka brunn. Projektledaren föreläste där om projektets arbete. Ytterligare ett par projektmedlemmar deltog i konferensen.

Projektet har också varit representerat i den internationella konferens som *Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken* årligen höll i Saltsjöbaden. Från och med 2003 ansvarar Statistiska centralbyrån för en fortsättning av denna konferens om utveckling av statistiken. I oktober 2003 var projektledaren inbjuden att presentera projektets arbete, resultat och förslag.

¹ Bidragen till konferensen finns samlade i Eurostat [2002], "17th CEIES seminar, The New Economy –Key measurment issues, Rome 4 and 5 March 2002", Eurostat News 2002 edition, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

² NESIS beskrivs i Statistiska centralbyrån [2002], "Om olika ansatser för att spegla det nya i ekonomin". Projektet har också en egen webbplats, www.nesis.jrc.it.

Jukka Jalava från Helsingfors handelshögskola och Deo Ramprakash från NESIS deltog som opponenter. I slutet av denna bilaga finns underlaget till deras presentationer.

Övrig utåtriktad verksamhet

Vid ett par tillfällen (december 2001 och maj 2003) har projektets arbete presenterats i Statistiska centralbyråns månatliga utgåva *SCB-indikatorer*. Projektledaren har även under arbetets gång vid ett flertal tillfällen föreläst om projektet såväl internt som externt, bland annat i samband med Statistiska centralbyråns kurser för statistikanvändarna. Även vid internationella besök har projektledaren föreläst om projektets arbete, som exempel kan nämnas i samband med Internationella valutafondens (IMF) granskning av den svenska ekonomin.

Vetenskapliga rådet

I maj 2002 föredrog projektledaren projektets syfte och arbete för Statistiska centralbyråns vetenskapliga råd. Rådet granskade sedan materialet och återkom till projektet med rekommendationer för det fortsatta arbetet.³ Projektet har i stor utsträckning beaktat rådets rekommendationer.

Nordisk arbetsgrupp

Projektledaren har deltagit i Nordiska ministerrådets arbetsgrupp om de nordiska länderna och den nya ekonomin. Detta arbete redovisades i Nordiska ministerrådet [2002] "De nordiska länderna och den nya ekonomin", till vilken projektledare har bidragit med underlag och skrivit en bilaga. Rapporten presenterades vid ett seminarium i Stockholm i februari 2003.

Synpunkter på projektets arbete och resultat

Här redovisas underlaget till de kommentarer Deo Ramprakash, NESIS, och Jukka Jalava, Helsingfors handelshögskola, gav på projektets arbete och resultat vid konferensen i Satsjöbaden den 2–3 oktober 2003.

Abridged speech by Deo Ramprakash at Statistics Sweden in Stockholm on 3 October 2003

I would like to congratulate Eva Hagsten and her colleagues on the impressive statistical analyses they have performed. They have adopted an eminently practical approach to the measurement of the New Economy (NE). They have done so in four respects:

1. In respect of the question whether or not a conceptual framework is a prerequisite to measurement.
2. In respect of the selection of themes or domains they have chosen to examine.

³ Se Granquist, Leopold [2002], Minnesanteckningar från sammanträde med Statistiska centralbyråns vetenskapliga råd, Krusenbergs herrgård 2 - 3 maj.

3. In respect of the process by which it has selected indicators.
4. By inference, in respect of the choice of the whole-economy data sources selected for measurement.

I would like to comment on each of these aspects in a comparative context, that is, in comparison with the NESIS project, the New Economy Statistical Information System, of which I am the Project Leader. Therefore if I may, a few introductory words about NESIS should be in order.

NESIS is an accompanying measure of Framework Programme 5. Its statistical objective is to propose to the European Statistical System the parameters of a statistical information system capable of measuring the New Economy on a regular, reliable and sustainable basis. Naturally, one cannot measure without a super-structure of concepts and corresponding indicators. Whether an over-arching conceptual framework sitting at the apex of this process is a prior necessity to measurement is debatable. I take the view that it is not necessary.

I think that Statistics Sweden also share that view. Of course, for practical purposes one needs objectives, working frameworks and working definitions. Statistics Sweden has referred to a variety of examples of frameworks and definitions of the New Economy without itself adopting a rigid position. Indeed, it has adopted the novel approach of analyzing what is new in the economy rather than seeking to impose an a priori definition of the New Economy and using that as the basis of analysis. Further, Statistics Sweden has relied on a very pragmatic approach of, first, segmenting what the economy into five relevant sectors, viz Techniques and technology, Labor market, Capital and trade, Infrastructure and public sector in trading industry. Of course, one can argue about this precise division of the economy, whether it is ideal or not, but I think that that would largely be an academic exercise.

Similarly, NESIS adopts a practical approach in terms of initially adopting what are called the Four Pillars, viz

- a. The Macro Economy in terms of stability and sustainability, for example, is the NE more or less sustainable or stable than the traditional economy?
- b. Productivity and Competitiveness including networking and its role in production functions
- c. Skills and Investment in Human Capital including life-long learning and questions about whether knowledge can be coded, stored and measured
- d. Social inclusion, including the digital divide and related questions of inequality and poverty

The Four Pillars do not emerge from any kind of a priori conceptual framework. They emerge as policy pillars from the Lisbon Summit. They had been used as a pragmatic working framework for organizing the NESIS

Project. There has been a tendency to under-estimate the importance of these pillars as pragmatic nodes within a conceptual framework. It has often been said that the pillars are static, devoid of causal relationships. That is not so.

Although NESIS has adopted a pragmatic approach, the University of Bath, a member in the NESIS consortium, is seeking to develop a conceptual framework. That framework and its final report will be available in late October. NESIS also has in its work programme a publication on the Digital Economy. The CBS, which is in the lead on this publication, has the TEP, the Techno-Economic Paradigm, as a conceptual framework for structuring the publication.

In more detail, NESIS seeks to develop statistical indicators on the following aspects of the New Economy:

- Indicators on productivity through territorial networking
- The impact of ICT on business organization
- Enterprise dynamics or enterprise demography
- Knowledge stocks and flows
- eCitizenship
- Regional disparities
- EGovernment

Indicators Reflecting what is New in the Economy: Comments by Jukka Jalava, Helsinki School of Economics

Följande punkter redovisades ursprungligen som en bildpresentation:

1 Challenges for Statistics

- The pace of economic and social change is increasing as globalization, rapid technological change, liberalization of financial systems, changes in production systems and corporate governance etc. exerts pressure on national statistical systems.
- Economies are becoming more weightless (Quah, 2001) as the share of tangible products in GDP diminishes.
- The increasingly complex phenomena and linkages exacerbates the needs of users of statistics.

2 A New Economy?

- Are we in the midst of an information and communication technology (ICT) revolution, similar to such previous general purpose technologies as steam and electricity?
- Many a study has documented the impacts of ICT on developed countries economic growth, e.g. Oliner and Sichel, 2000; Jorgenson and Stiroh, 2000; Colecchia and Schreyer, 2002; Daveri, 2002; Jalava and Pohjola, 2002; van Ark et al., 2003.

3 How to Capture Changes in the Economy

- Indicator approach: the objective is to gather as many indicators of the phenomenon that it is possible to glimpse patterns and changes in the economy from these snapshots.
- New economy/productivity approach: the use of growth accounting to decompose economic growth into the contributions of inputs and the residual.
- Intellectual capital approach: the treatment of human capital and r&d in the national accounts. Also statistics on intangible investments and innovations. E.g. promising work by Crépon, Duguet & Mairesse (1998) who decompose productivity growth into the impact of research investment via innovation output.

4 The Information Society

- Researchers and statisticians have already for two decades talked of the information society, which is a broader concept than the new economy, as it entails both the social and economic impacts of ICT. However, promising results also with respect to quantifying the new economy have been achieved in the work on the information society.
- The definitions, classifications and data gathering systems have especially been developed by OECD and Eurostat (especially regarding the ICT-product classification).

5 Work on Statistics Elsewhere: OECD

- OECD started work on developing information society statistics in the early 80s. Due to unwillingness or

inability of member countries to respond to the questionnaires the work was suspended at the end of the 80s.

- In 1997 the work was restarted and in 1998 it was named the Working Party on Indicators for the Information Society. The work concentrated on classifications, and e.g. the OECD ICT-sector industrial classification is an important milestone.

6 Work on Statistics Elsewhere: EU

- The EU Commission started the eEurope initiative in 1999. The aim is for the EU to gain benefits from digital technology/the information society.
- The actions are grouped in three:
 - cheaper, faster and more secure internet
 - investing in people and skills
 - stimulating the use of the internet
- To monitor the results 23 quantitative indicators are to be produced annually. E.g. number of secure servers per million inhabitants.

7 Work on Statistics Elsewhere: Voorburg Group

- The Voorburg Group on service statistics meets annually. Especially work on developing questionnaires on ICT use in enterprises, but has also been interested in the work on ICT industry and product classifications.

8 Work on Statistics Elsewhere: Nordic Co-operation

- First joint publications in 1998. Focus on business surveys (use of ICT in enterprises) and statistics on the ICT sector.

9 Work on Statistics Elsewhere: Finland

- Theme publications on the information society since 1997. Areas covered: production, products, education, infrastructure, population, stock of equipment and time-use.

10 The Swedish Effort to Reflect What is New in the Economy

- Looking for indicators to quantify the elusive concept of the new economy.
- Three-year project with three theme publications.
- The first publication defines something new in the economy as: "a high growth of production during a long period without rising inflation". Furthermore, four structural criteria were identified:
 - increased productivity
 - increased competition
 - improved matching
 - a larger market

11 The Swedish Effort to Reflect What is New in the Economy II

- The second theme publication surveys some countries and organizations efforts in quantifying the new economy. Most similarities are found in the works of Statistics Denmark and the Australian Bureau of Statistics. Feed-back from discussions with central users of statistics is also reported.
- The third theme publication picks out some of the approx. 200 indicators for in-depth analysis and groups them under five headings: technology, labor market, capital and trade, infrastructure & public/market sector

12 The Indicator Approach in Sweden

- Three years experience of trial and error. Turn-key solutions were avoided in the analytical endeavor to reflect what is new in the Swedish economy. The know-how gathered is a good base to build further a high quality statistical description of the Swedish new economy.
- However, I am lacking the detailed economic production/productivity analysis that closer co-operation with the national accounts would enable. E.g. the supply and use tables give us a detailed account of ICT-products domestic production, imports, intermediate consumption, private/public consumption, capital formation etc. Furthermore, productivity calculations would enable us to see in which industries productivity is growing rapidly etc.

13 Conclusion

- In order to quantify the impact of the new economy on our economies and to insure international comparability concerted efforts spearheaded by the international statistical institutes are needed.
- It is easy to agree with the conclusion in the third theme publication that long time series are needed before historical comparisons can be made. As the Swedish historical national accounts are among the best in the world with series going back all the way to 1800 interesting comparisons with e.g. the impacts of Sweden's electrification should be possible to make.
- classification for industries producing content (unofficial version already in existence) or for industries using ICT (GGDC: KLEMS)?

Exempel på skuggvariabler

I denna bilaga redovisas ett antal exempel på hur ytterligare indikatorer för något nytt i ekonomin kan skapas med hjälp av skuggvariabler eller alternativa branschklassificeringar.

Exempel 1. Resursområden

Med utgångspunkt i den befintliga företagsstatistiken har Danmarks statistik utarbetat en alternativ branschklassificering som utgår från *resursområden*.¹ Ett resursområde omfattar alla branscher både i privat och offentlig sektor som medverkar i produktionen av besläktade slutprodukter (industrivaror eller tjänster). Genom att använda resursområden samlas de branscher som medverkar till att en grupp produkter med gemensamma karakteristika når fram till slutanvändaren. Ett resursområde omfattar således hela värdekedjan från producent över förädling till försäljning. Indelningen omfattar åtta egentliga resursområden och ett övrigt område:

- *Livsmedel*
- *Möbler/Beklädnad*
- *Turism*
- *Byggande/Boende*
- *Informationsteknik/Kommunikation*
- *Transport*
- *Energi/Miljö*
- *Medicin/Hälsa*
- *Övriga verksamheter*

Ett resursområde innehåller branscher med olika placering i produktionskedjan. Varje resursområde består i princip av fyra delområden; *Primär/råvaruproducerande verksamhet*, *Framställning/Industri*, *Stödverksamheter* och *Serviceverksamheter*. Resursområdena är därmed uppdelade i 32 delområden samt en samlad grupp *Övriga verksamheter*. I praktiken är det endast två resursområden, *Livsmedel* och *Byggande/Boende*, som redovisas med denna detaljeringsgrad.

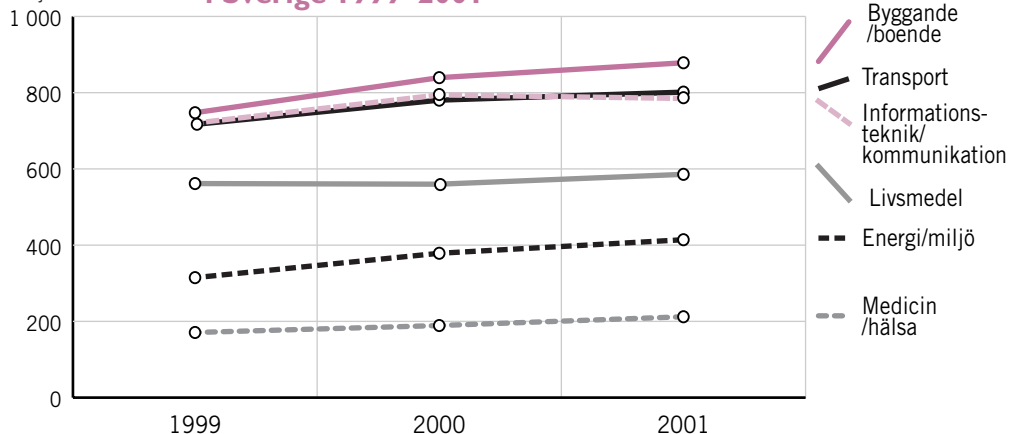
De variabler som ingår i den reguljära redovisningen för resursområdena är hämtade från omsättningsstatistiken, sysselsättningsstatistiken samt räkenskapsstatistiken och avser till exempel att belysa antal företag, branscher, sysselsatta, omsättning, export och vissa räkenskapsposter.

¹ Som utgångspunkt för resursområdena används EU:s branschnomenklatur Nomenclature Générale des Activités Economique (NACE), revidering 1, 4-siffernivå. Se Danmarks statistik [2003], "Generel erhvervsstatistik 2003:5".

De olika näringsgrenarna i det svenska näringslivet kan översättas till branscher enligt Danmarks resursområden. De fyra största resursområdena svarade tillsammans för två tredjedelar av näringslivets omsättning under 2001.

Diagram 1. Omsättning i de sex största resursområdena i Sverige 1999–2001

Miljarder kronor

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagsregistret

Den korta tidsserien i det redovisade exemplet medför att beskrivningen av resursområdenas utveckling i dag inte kan användas för att indikera något nytt i ekonomin.

Exempel 2. Näringslivssystem

Vid Statistiska centralbyrån presenterades 1999 ett förslag om en alternativ struktur för näringslivet, grundad på klassificeringen på lägsta nivå i svensk näringsgrensindelning (SNI 92).² Detta förslag har hämtat inspiration från den danska indelningen i resursområden. Syftet med den alternativa indelningen var att ta fram ett underlag som ökar förståelsen av hur näringslivet fungerar. Detta skulle enligt förslaget kunna uppnås om analyser av det svenska näringslivets funktionssätt inriktades mot system där både industri- och tjänsteföretag ingår, istället för traditionella branscher och sektorer. Den alternativ struktur som föreslogs definierar 12 olika näringslivssystem. Varje näringslivssystem omfattar näringsgrenskoder på 5-siffernivå som förts samman efter slutanvändning enligt filosofin från ax till limpa. Ett näringslivssystem omfattar de branscher som medverkar i produktionen av besläktade varor och tjänster. I tabell 1 redovisas de näringslivssystem inklusive andelen sysselsatta som identifierades.

Indelningen av varor och tjänster i näringslivssystemet bygger på en

² Se Björklund, Hans, Carlsson, Cecilia och Hall, Jonny [1999], "Näringslivssystem i Sverige, Begrepp och metoder", intern arbetspromemoria Statistiska centralbyrån.

modell som liknar en behovstrappa. Livsmedel är därför det första näringslivssystemet, där det mest primära behovet av föda tillgodoses. För varje näringslivssystem identifierades även den huvudsakliga aktiviteten enligt 1 = varuproduktion, 2 = varudistribution och 3 = service.

En nyckel mellan indelningen av näringslivets branscher enligt SNI92 och näringslivssystemet gjordes av Statistiska centralbyrån i slutet på 1990-talet. För att kunna identifiera det nya i ekonomin kräver dock systemet en revidering. Bland annat saknas i systemet möjlighet att lätt identifiera nya branscher. En revidering bör beakta både nyss gjorda och kommande revisioner av SNI och NACE.³

Tabell I Näringslivssystem

<i>Andel sysselsatta 1996</i>	<i>procent</i>
Livsmedel	9
Textil och konfektion	1
Trä och bygg	13
Malm och metall	3
Energi	1
Hushållsprodukter och tjänster	14
Kommunikation	10
Utbildning	8
Transporter	11
Vård och omsorg	11
Fritid	4
Offentlig förvaltning	5
Övrigt	10
Summa	100

Exempel 3. Klassificering efter verksamhetstyper

Genom att ta fasta på att företagens förutsättningar för att öka produktiviteten och stärka konkurrensen skiljer sig åt i olika verksamheter föreslår Giertz [1999] att en indelning i sex olika huvudkategorier och 21 olika verksamhetstyper skapas, där varje företagstyp har sina speciella förutsättningar och karaktärsdrag.⁴ Denna klassificering antas samla företag med liknande organisatoriska, ledningsmässiga, kompetensmässiga eller marknadsmässiga särdrag.

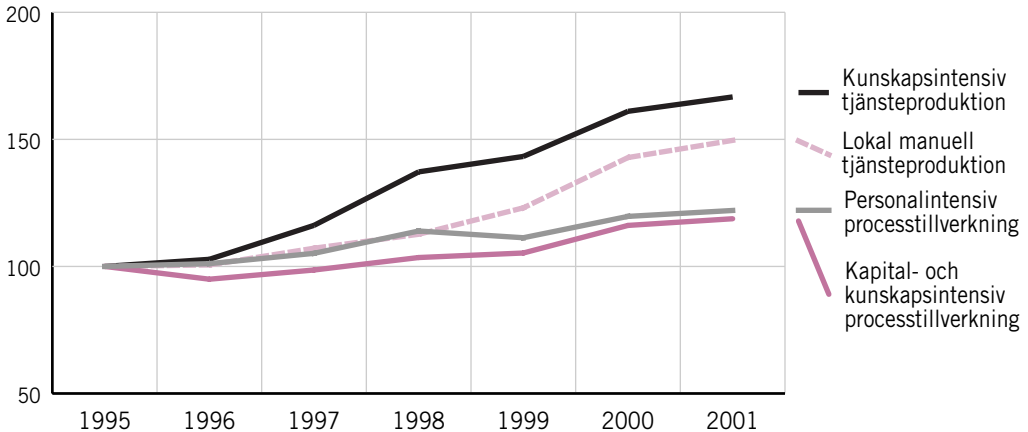
Inom kategorin *Tillverkning* särskiljs legotillverkning, personalintensiv processtillverkning, kapital- och kunskapsintensiv processtillverkning samt montering. Kategorin *Serviceproduktion* åtskiljer lokal manuell tjänsteproduktion, kunskapsintensiv tjänsteproduktion och platsbunden konsumentservice (lokala serviceinrättningar, omsorg, sjuk- och hälsovård samt persontransporter), uthyrning, undervisning, distanssupport samt artistisk verksamhet.

³ Se Statistiska centralbyrån [2003], "SNI 2002, Standard för svensk näringsgrensindelning 2002", Meddelande i samordningsfrågor 2003:2 och Statistiska centralbyrån [2003], "Övergång från SNI 92 till SNI 2002: Underlag för att bedöma effekter av tidsseriebrott", Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik 2003:6.

⁴ Giertz, Eric [1999] "Kompetens för tillväxt, Verksamhetsutveckling i praktiken", Rådet för arbetslivsforskning, Celemi.

Diagram 2. Omsättning i några företagstyper 1995–2002

Index: 1995=100, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagsstatistiken

De båda företagsgrupperna inom serviceproduktion, kunskapsintensiv tjänsteproduktion, till exempel konsultverksamhet och arkitektverksamhet, och lokal manuell tjänsteproduktion, till exempel husbyggnadsarbeten och reparationsarbeten, visade den starkaste ekonomiska utvecklingen under perioden. Företagsgrupperna inom tillverkningskategorin hade däremot en långsammare utveckling. Den personalintensiva processtillverkningen som tillverkning av mejerivaror, kläder och liknande hade i sin tur en något starkare utveckling än den kapital- och kunskapsintensiva tillverkningen av pappersprodukter och metalliska produkter.

Med utgångspunkt från näringsgrensindelningen i SNI02 kan de företag som verkar inom samma område aggregeras till nya branscher, *nybranscher*, som ger en annan redovisning än den vanligen använda i den officiella statistiken. En beskrivning av näringslivet där den ekonomiska tillväxten i nybranscher ställs i relation till de officiella branscherna kan underlätta möjligheten att se strukturella förändringar i ekonomin. Andra exempel på nybranscher som bedöms ha relevans vid beskrivningar av något nytt i ekonomin är upplevelseindustrin, turismbranschen och telekommunikationsbranschen.

Vid Statistiska centralbyrån finns nycklar för översättning av SNI02-koder till nybranscher inom områdena informationsteknik, bioteknik och turism, vilka således kan användas vid alternativa redovisningar av den ekonomiska utvecklingen.⁵ I framtiden kan andra nybranscher också skapas utifrån näringsgrensklassificeringen av företag enligt den reviderade näringsgrensindelningen som kommer att gälla från och med 2007.

⁵ För turismbranschen görs för närvarande beräkningar som satelliträkenskaper till nationalräkenskaper.

Exempel 4. Olika kluster

En ytterligare modell för skapandet av nya branscher utreds vid Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS). Enligt Malmberg [2002] är företagens förmåga att utveckla och reproducera kunskap och kompetens en central fråga i detta sammanhang.⁶ En viktig förutsättning för detta är företagens flöden av information och kunskap som av många anses mer avgörande än materiella flöden. Ett enskilt företags konkurrenskraft och utveckling förstås därför bäst om företaget betraktas som en del av ett system av de företag, organisationer och andra aktörer med vilka det samspekar. Geografisk närhet mellan aktörer kan också antas underlätta flöden av information och lärande mellan företag.

Ursprungligen betecknade kluster nationellt organiserade industriella system, men efterhand har klusterbegreppet fått den dubbla innebörden av funktionellt sammanhängande industriella system, *företagskluster*, respektive geografiskt avgränsade agglomerationer, *geografiska kluster*.

Med företagskluster eller branschkluster avses funktionellt förenade företag och branscher som är kopplade till varandra genom vissa typer av relationer. De relationer som knyter samman ett kluster är i första hand:

- *Transaktionslänkar* (mellan kund och leverantör)
- *Konkurrens* (på samma avsättningsmarknad eller faktormarknad)
- *Spill-overs* (kunskapsöverföring från ett företag till ett annat)
- *Samarbete inom forskning och utveckling* (gemensamma projekt)

En tillämpning av klusteransatsen har gjorts av Lindqvist med flera [2002], där 38 branschkluster redovisas genom att deras sysselsättning och tillväxt under senare år beskrivs.⁷ Klusterkartläggningen bygger på branschklassifikationer enligt SNI02 från Företagsregistret och företagens geografiska tillhörighet i arbetsmarknadsregioner från den regionala arbetsmarknadsstatistiken.

Resultaten från klusteranalysen tyder på vissa strukturella förändringar i ekonomin. Klustersektorn sysselsätter drygt en tredjedel av alla arbetstagare i Sverige. Vid sidan av denna sektor identifieras ett lokalt näringsliv där drygt hälften är sysselsatta, en naturresursbaserad industri med 100 000 sysselsatta och en offentlig förvaltning där fem procent är sysselsatta. Tillväxten, mätt som antalet sysselsatta både relativt och absolut, skilde sig dock åt för de olika branschklustren. Företagstjänster, Läkemedel och Forskning visade störst tillväxt medan Telekommunikation och Processkontroll var de kluster som krympt mest.

⁶ Se Malmberg, Anders [2002], "Klusterdynamik och regional näringslivsutveckling – Begreppsdiskussion och forskningsöversikt", Institutet för tillväxtpolitiska studier A 2002:008.

⁷ Se Lindqvist, Göran, Malmberg, Anders och Sölvell, Örjan [2002], "En statistisk inventering av kluster i Sverige 2002", Centre for Research on Industrial Dynamics (CIND), Uppsala universitet.

Exempel 5. Globalisering i olika branscher

Företagens handel med utlandet, såväl inom som utom EU, kan användas som mått på deras grad av internationalisering. Alla företag i en viss bransch är dock inte lika i detta avseende, och den ekonomiska utvecklingen kan därför te sig olika beroende på graden av globalisering. Företag i en given bransch med en jämförelsevis hög andel export kan genom att utveckla sin internationella handel både vidga sin marknad och öka sin konkurrenskraft.

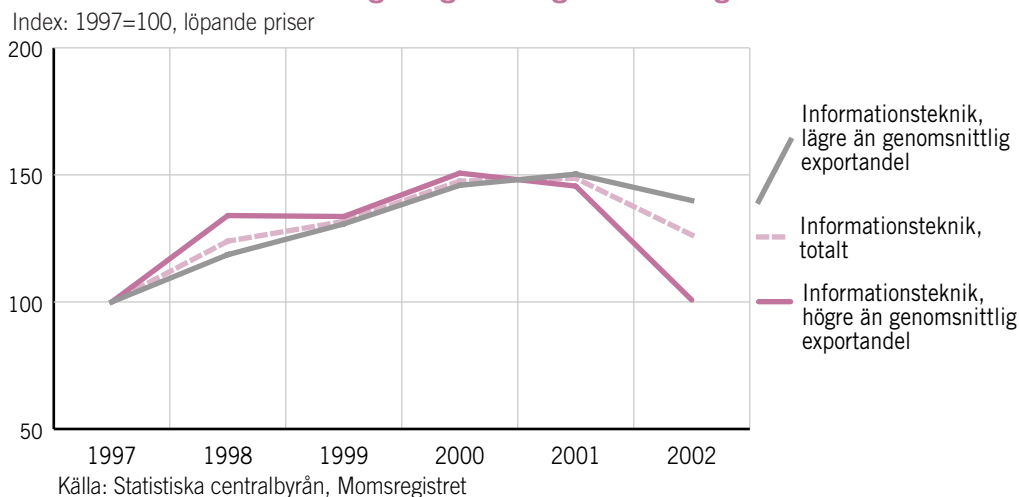
I mervärdesskattestatistiken (momsstatistiken) finns uppgifter om alla momspliktiga företags totala omsättning. Där finns också uppgifter om handel till och från EU och övriga världen. Med hjälp av dessa uppgifter kan skuggvariabler för globalisering bildas vilka kan ge en mer nyanserad bild av den ekonomiska utvecklingen för en viss bransch.

Globalisering i informationsteknik- och bioteknikbranscherna

Omsättningsutvecklingen i informationsteknik- och bioteknikbranscherna har bedömts kunna vara indikatorer på något nytt i ekonomin. I tidigare arbete redovisades en kontinuerlig ökning i omsättningen för dessa båda branscher med mer än 200 procent under 1990-talet. Genom att differentiera beskrivningen med hjälp av skuggvariabeln globalisering kan en mer detaljerad bild av omsättningsutvecklingen redovisas än i den utveckling av indikatorerna som tidigare beskrivits.⁸

I nedanstående exempel har samtliga informationsteknik- och bioteknikföretag med hjälp av mervärdesskattestatistiken givits ett värde på skuggvariabeln *globalisering*. Denna är beräknad som exportens andel av den totala omsättningen för åren 1997 – 2002. Härigenom skapas två redovisningsgrupper: Företag med en exportandel lägre än genomsnittligt i sin bransch (inklusive ingen export) och företag med en exportandel genomsnittligt eller högre än branschen totalt.

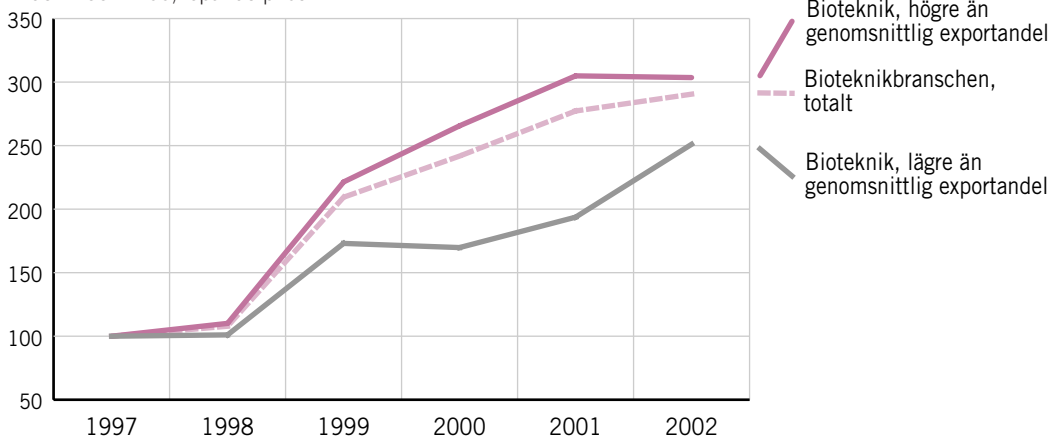
Diagram 3. Omsättningsutveckling i informationsteknikbranschen, efter företagens grad av globalisering 1997–2002

⁸ Se Statistiska centralbyrån [2003], "Indikatorer som speglar det nya i ekonomin".

Diagram 4. Omsättningsutveckling i bioteknikbranschen, efter företagens grad av globalisering 1997–2002

Index: 1997=100, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån, Momsregistret

Exempel 6. Företagens branschrenhet

Företagsenheter redovisas i den näringsgren som motsvarar den huvudsakliga verksamheten. Den ekonomiska utvecklingen för en viss bransch kan vara beroende av företagets koncentration på sin kärnverksamhet.

En skuggvariabel som syftar till att beskriva företagets branschrenhet, kan bildas med hjälp av antalet näringsgrensklassificeringar för företaget eller företagets arbetsställen med olika näringsgrenar.⁹ Ett företag med endast en näringsgrenskod angiven bedöms ha en tydlig fokus på sin kärnverksamhet, medan företag med flera näringsgrenskoder kan antas bedriva mer blandad verksamhet.

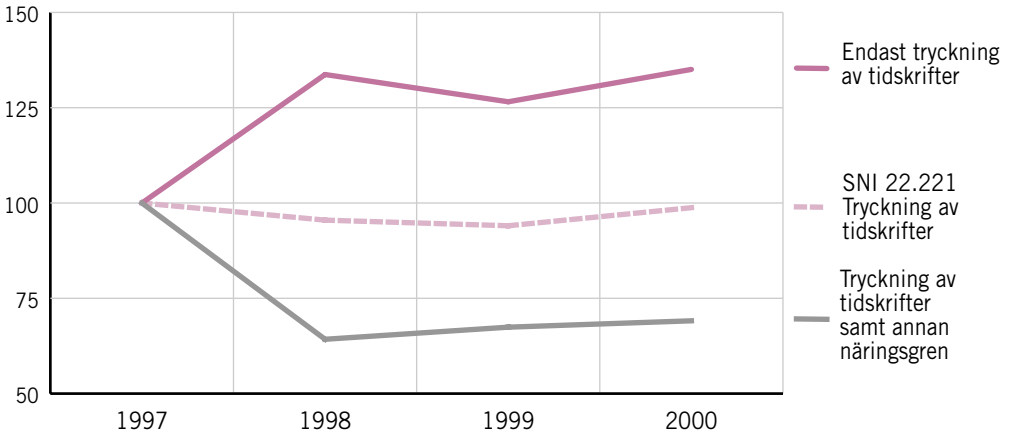
Branschrenhet i tryckeriverksamheten

I detta exempel redovisas den ekonomiska utvecklingen i termer av omsättningsutveckling för en relativt entydig och ren bransch som *Tryckning av tidskrifter* (SNI 22.221). Bilden av den ekonomiska utvecklingen för branschen totalt blir mindre enhetlig om en skuggvariabel används. De företag som enbart har angivit näringsgrenskoden SNI 22.221 räknas som branschrena och koncentrerade på sin kärnverksamhet och de som har en eller flera andra näringsgrenskoder angivna vid sidan av den huvudsakliga antas ha en verksamhet som är mer diversifierad.

⁹ Uppgifter om ett företags näringsgrenskoder hämtas från Företagsregistret. Många näringsgrenskoder på 5-siffrnivå omfattar i sig ett flertal olika aktiviteter, varför ett företags verksamhet kan vara relativt blandad trots att enbart en näringsgrenskod finns angiven. En noggrannare studie av företagets fokusering på en kärnverksamhet behöver därför ofta genomföras för att skuggvariabeln ska kunna underlätta indikatorns spegling av något nytt i ekonomin. Se även Statistiska centralbyrån [2002], "Företagsenheter i den ekonomiska statistiken", Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik 2002:3.

Diagram 5. Omsättningsutveckling för Tryckning av tidskrifter, 1997–2000

Index: 1997=100, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån, Företagsstatistiken

Den officiella statistiken skulle redovisa en i stort sett oförändrad nettoomsättning för tryckning av tidskrifter 1997 – 2000. Med hjälp av skuggvariabeln om branschrenhet kan en mer detaljerad bild av den ekonomiska utvecklingen redovisas. Utvecklingen av företagens nettoomsättning kan ha varit starkare för de företag som begränsat sin verksamhet till tryckning av tidskrifter, än för de företag som enligt de angivna näringsgrenskoderna har en mer blandad verksamhet. En renodling av verksamheten kan för många företag vara ett sätt att möta ändrade förutsättningar. Exemplet ska dock inte betraktas som att en renodling med automatik alltid leder till ökad tillväxt.

Exempel 7. Anställdas kompetens

I projektets tidigare arbeten diskuterades humankapitalets betydelse för ekonomisk tillväxt och framväxandet av något nytt i ekonomin.¹⁰ Det finns många belegg för att humankapitalet har betydelse för den ekonomiska utvecklingen, vilket ger anledning att resonera kring användningen av uppgifter om de anställdas utbildning som utgångspunkt för skuggvariabler. Uppgifter om de anställdas högsta utbildning och utbildningsinriktning, kopplat till det företag och arbetsställe de är sysselsatta vid, kan hämtas från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken.

Kompetens i olika branschgrupper

I nedanstående exempel redovisas hur arbetskraftens kompetens kan användas som skuggvariabel vid redovisningen av utvecklingen i några nya branschgrupper. I samarbete med NUTEK har Statistiska centralbyrån tagit fram en branschgruppering för industrisektorn som enligt Ohlsson och Winell [1987] bygger på fyra huvudgrupper. De fyra huvudgrupperna har

¹⁰ Se Statistiska centralbyrån [2001], "Att spegla det nya i ekonomin," och [2003] "Indikatorer som speglar det nya i ekonomin".

som utgångspunkt någon av produktionsfaktorerna kapital, forsknings- och utvecklingstekniker, andra tekniker och tjänstemän i övrigt samt arbetare (det vill säga övrigt anställda). Huvudgrupperna kännetecknas av att de använder relativt mycket av en av de ovan angivna produktionsfaktorerna.¹¹

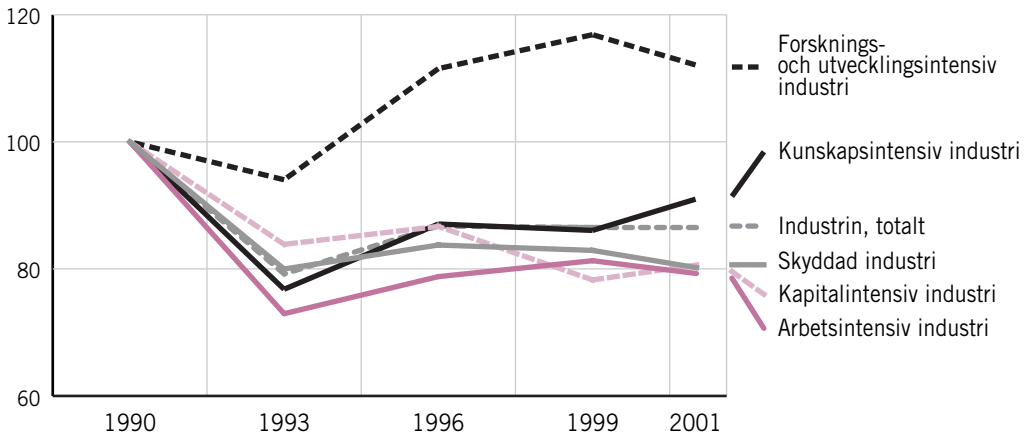
- *Arbetsintensiv industri (A-sektorn)*
- *Kapitalintensiv industri (C-sektorn)*
- *Kunskaps(tekniker)intensiv industri (K-sektorn)*
- *Forsknings- och utvecklingsintensiv industri (F-sektorn)*

Dessutom specificeras en femte grupp, en *skyddad industri (S-sektorn)*.

Uppgifter om tillväxten, mätt som antalet sysselsatta enligt denna klassificering, kan ge en annan bild av tillväxten än den som vanligen redovisas för industrin totalt. Utvecklingen av antalet sysselsatta i den forsknings- och utvecklingsintensiva industrin var mycket kraftigare än i den övriga industrin. Under 1990-talet var det den arbetsintensiva industrin som hade den mest negativa utvecklingen.

Diagram 6. Sysselsättningsutvecklingen i industrin 1990–2001

Index: 1990=100

Källa: Statistiska centralbyrån, Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik

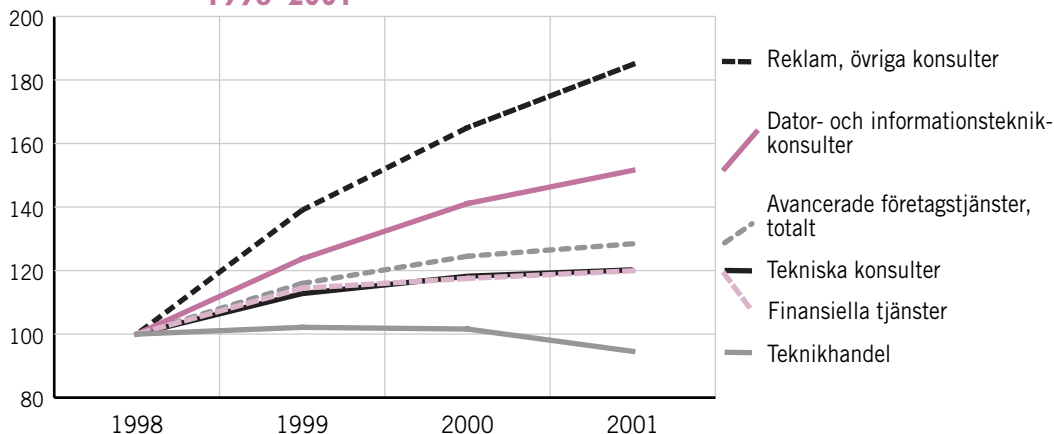
Vidare har Statistiska centralbyrån och NUTEK gjort en motsvarande alternativ klassificering av de företag som ingår i SNI-branschen *Avancerade företagstjänster* i följande branschgrupper:

- *Teknikhandel*
- *Finansiella tjänster*
- *Data och informationsteknikkonsulter*
- *Tekniska konsulter*
- *Reklam och övriga konsulter*

¹¹ Se Ohlsson, Lennart och Winell, Lars [1987], "Tillväxtens drivkrafter, En studie av industrins framtidsvillkor", Industriförbundets förlag, Stockholm.

Tillväxten, mätt i antal sysselsatta, skiljer sig kraftigt åt för företagstjänster av olika slag. Den kraftigaste tillväxten mellan åren 1998 och 2001 skedde inom området reklam och övriga konsulter, tätt följt av informationsteknik- och datorkonsulter. De övriga grupperna av avancerade företagstjänster hade däremot under samma period en lägre tillväxt än genomsnittligt för branschen.

Diagram 7. Sysselsättningsutvecklingen i Avancerade företagstjänster, 1998–2001
Index: 1998=100

Källa: Statistiska centralbyrån, Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik

Vardera här beskriven nybildad bransch har kompletterats med en skuggvariabel som bygger på uppgifter hämtade från Utbildningsregistret om de anställdas kompetens.

Exempel 8. Åldersstruktur

I den fortlöpande kommunikationen och läroprocessen bland individer i organisationer finns ett komplext samband mellan kompetens och ålder. Eftersom varje generation står för olika slags kunskaper kan den kunskapsöverföring som äger rum mellan de olika generationerna anses vara av vikt för organisationens ekonomiska verksamhet och produktivitet. Med denna utgångspunkt identifierar Brommé och Olsson sju olika åldersstrukturer på företags- och organisationsnivå samt på sektors- och branschnivå.¹² Även om sambanden mellan organisationstyp och ekonomisk tillväxt är mycket komplexa bedömer de att organisationer med skilda åldersstrukturer utvecklas på olika sätt.

¹² Brommé, Per och Ohlsson, Rolf [2003], "Generationsväxlingen och de sju dödssynderna", SNS Förlag, Stockholm 2003.

- *Lättja* – många äldre och få unga. Exempel finns i offentlig förvaltning, socialtjänst, gymnasieskola.
- *Högmod* – många unga och få äldre. Exempel är informationsteknik-, underhållnings- och musikbranschen.
- *Avund* – många äldre, många unga men få medelålders. Exempel är byggsektorn, grafisk industri och förlag samt delar av verkstadsindustrin.
- *Frosseri* – förhållandevis jämn fördelning mellan olika åldrar. Exempel är framgångsrika och expansiva svenska industriföretag med omfattande internationell verksamhet.
- *Girighet* – jämn åldersstruktur men färre över 55 år än inom andra sektorer i ekonomin. Exempel är banker och försäkringsbolag.
- *Vrede* – verksamheten är inte knuten till ålder, för att utföra arbete i organisationen krävs ingen kompetens av något slag. Exempel finns i stora delar av arbetslivet där specialisering, standardisering, rationalisering och löpandebandprincipen är viktiga kännetecken.
- *Liderlighet* – pyramidform med få äldre, något fler medelålders och många unga. Organisationstypen finns i alla sektorer och karaktäriseras av hierarkiska makt- och beslutsstrukturer som exempel militär och byråkrati och hotell- och restaurangbranschen.

Exempel 9. Andra möjliga skuggvariabler

I det följande ges förslag på ytterligare skuggvariabler som bedöms kunna underlätta speglingen av något nytt i ekonomin med hjälp av indikatorer. Uppgifterna finns i Statistiska centralbyråns datalager men för varje enskild skuggvariabel måste uppgifterna bearbetas för samtliga företag som ingår i de branscher vars ekonomiska utveckling ska belysas.

Företagsstorlek

Små och stora företag har ofta olika situation på arbetsmarknaden. Hur väl de klarar sig ekonomiskt beror inte bara på företagets ledning utan också på i vilken bransch de verkar. Med hjälp av uppgifter om storleken på företaget kan en skuggvariabel grundad på andelen företag som är större eller mindre än branschens genomsnitt bildas. Uppgifterna hämtas från Företagsregistret.

Koncerttillhörighet

En skuggvariabel om koncerntillhörighet kan bildas med uppgifter om ägarkontroll i Företagsregistret. Denna variabel kan också kompletteras med uppgifter om juridisk form. Utländsk eller svenskägd koncern kan också ingå här.

Kapitalintensiva och personalintensiva företag

En skuggvariabel kan bildas med hjälp av uppgifter om företagets kapital i relation till dess löpande kostnad eller personalintensitet mätt som till exempel personalkostnadens andel.

Personalomsättning och personalrörlighet

En skuggvariabel om personalomsättning och rörlighet skulle kunna tas fram med hjälp av uppgifter från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS).

Exempel 10. Nya värden i ekonomin

Företag som inriktar sin verksamhet på nya värden kan inte identifieras med hjälp av näringsgrenskoden, och dess påverkan på den ekonomiska utvecklingen kan därmed inte heller följas. Exempel på nya värden kan vara hållbar utveckling, miljöhänsyn eller etiska värderingar som till exempel jämställdhet et cetera.¹³ Genom att lägga tonvikten på de nya värdena kan företagen vinna konkurrensfördelar jämfört med andra företag i samma näringsgren.

Den information som finns tillgänglig i den officiella statistiken över företags ekonomiska aktiviteter är inte alltid tillräcklig för att kunna tjäna som underlag för att identifiera nya företeelser i ekonomin. Med hjälp av information från flera källor än de redovisade näringsgrenskoderna eller från andra källor kan skuggvariabler skapas.

I SCB Miljöräkenskapers rapport 2000:8 "The environment industry in Sweden 2000" framhålls i avsnitt 5 "Future Work":

It would be very useful if the Swedish Business Register contained a description of business activities for all enterprises. If that were possible, it would open up many new possibilities for analysing the economy and labour market in new dimensions. The basic problem when examining the environment industry, or other "new" industries is that the NACE code system is not specific enough and changes much more slowly than the economy does. If these descriptions were available in the Swedish Business Register, it would be possible to find producers in any area through key words. This would make the information system much more useful, not only when examining the environment industry, but when new lines of products or production arise. Another new area of interest in Sweden, which is difficult to examine via the ordinary registers, involves ethical enterprises, dealing in ethical production and trade.

Miljöindustrin

Sedan 1998 bygger Statistiska centralbyrån successivt upp en databas över företag och arbetsställen inom miljöindustrin i Sverige, bestående av enheter med huvudsakliga aktiviteter som producerar varor och tjänster som mäter, förebygger, minimerar eller återställer påverkan på miljön.

¹³ Se Statistiska centralbyrån [2003], "Miljöräkenskaper 2003:3".

Kärnverksamheterna, det vill säga de branscher som till 100 procent består av företag och arbetsställen inom miljöindustrin, identifieras med hjälp av svensk näringsgrensindelning på olika nivåer och är:¹⁴

- *Regumnering (SNI 25.12)*
- *Återvinning (SNI 37)*
- *Vattenförsörjning (SNI 41)*
- *Partihandel med avfallshantering och skrot (SNI 51.57)*
- *Avloppshantering, avfallshantering, renhållning och dylikt (SNI 90)*

Miljöaktiviteter

Förutom kärnverksamheterna i miljöindustrin finns företag och arbetsställen som i olika grad verkar inom miljöindustrin i flera andra branscher. Knappt hälften av alla arbetsställen med verksamhet inom miljöindustrin och endast en femtedel av de anställda beräknas finnas i kärnverksamheterna 1997.

Skuggvariabeln *Andelen miljöanknuten verksamhet av företagens totala verksamhet* kan nyansera bilden av företagens ekonomiska utveckling i olika branscher med hänsyn till värdering av hållbar utveckling och miljöhänsyn. Statistiska centralbyrån strävar här mot att dela upp företagen i tre kategorier: primära, sekundära men betydelsefulla och företag med miljöaktiviteter av mindre betydelse. De företag eller arbetsställen som definierats inom miljöindustrin kopplas till Statistiska centralbyråns register inom områdena ekonomi och sysselsättning som till exempel RAMS, Företagsstatistiken och Mervärdesstatistiken för att få en beskrivning av utvecklingen inom dessa branscher.¹⁵ De flesta anställda som kan räknas till miljöindustrin finns i företag inom massa- och pappersvaruindustrin och i företag som sysslar med el, gas, eller värmeverk. Även vissa maskinindustrieföretag, företagstjänster och utbildningsföretag kan räknas till miljöindustrin.

Tidsserier för den ekonomiska utvecklingen för hela miljöindustrin riskerar för närvarande att vara missvisande eftersom ännu inte alla ingående företag kunnat identifierats.

Potentiella skuggvariabler där dataunderlag saknas

Genom att systematiskt följa olika uppdrag till Statistiska centralbyrån kan idéer till nya ansatser uppmärksammas. En sammanställning av sådana

¹⁴ Arbetet följer OECD/Eurostats definition av miljöindustri. Definitionen presenteras i Miljöindustrimanual (OECD/Eurostat 1998) och lyder: "Industrin för miljövaror och tjänster består av aktiviteter som producerar varor och tjänster som mäter, förebygger, minimerar eller återställer förstörd miljö i vatten luft och jord samt även de problem som är relaterade till avfall, buller och ekosystem. Detta innefattar även renare teknologier samt varor och tjänster som minskar miljörisker eller minimerar utsläpp och resursanvändning".

¹⁵ Resultaten presenteras årligen, se Statistiska centralbyrån, "Miljöföretag och gröna jobb" 1999:2, 2000:1, 2001:8.

utvecklingsprojekt och uppdrag ges i Statistiska centralbyrån [2003].¹⁶ Bland de olika uppdrag som redovisades för 2002 finns ett flertal som pekar på alternativa sätt att närmare följa och analysera den ekonomiska utvecklingen i skilda branscher.

Företagens användning av informationsteknik

Hur och i vilken utsträckning som datorer eller Internet används i företagets produktion av varor och tjänster är en skuggvariabel som skulle kunna ge en mer nyanserad bild av företagets faktiska användning av informationsteknik. Företag i olika branscher skulle kunna beskrivas efter i vilken grad till exempel elektronisk handel förekommer, och efter användning av den datorbaserade tekniken i kommunikationen internt och externt.

Företagens organisationssätt

Företagens sätt att organisera sig är ett exempel på en annan skuggvariabel som kan ge en bättre bild av olika företags funktionssätt och ekonomiska utveckling.¹⁷ De företag inom en bransch som förändrar sin organisation för att till exempel bättre utnyttja ny teknik och möta konkurrensen på en föränderlig marknad kan visa sig ha en annan ekonomisk utveckling än företag i branschen som bibehåller en gammal organisationsstruktur. Underlag för en sådan skuggvariabel saknas i dagsläget, men skulle kunna skapas med hjälp av information från företagen om deras inre organisation i form av uppgifter om till exempel antal chefer och enheter eller underställda på olika nivåer och i olika verksamheter.

¹⁶ Se Statistiska centralbyrån [2003], "Projekt med anknytning till projektet *Statistik om den nya ekonomin*, En kartläggning av utvecklingsprojekt och uppdrag", Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik 2003:4.

¹⁷ Se Wikman, Anders [2003], "Indikatorer på företagens omstruktureringar", Arbetsliv i omvandling 2003:3, Arbetslivsinstitutet.